

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
BALTIJOS REGIONO ISTORIJOS IR ARCHEOLOGIJOS INSTITUTAS

II kurso Baltijos šalių istorijos programos studentė

Asta Žalinauskaitė

CHODKEVIČIŲ GIMINĖS ŠKLOVO-MYŠO ATŠAKA
ŽEMAITIJOJE: SAŠAJŲ SU VIETINE VISUOMENE
TRANSFORMACIJOS

Magistro baigiamasis darbas

Mokslinio darbo vadovas:
Doc. dr. Vacys Vaivada

Klaipėda, 2019

TURINYS

ĮVADAS.....	3
Istoriografijos apžvalga.....	9
Šaltinių apžvalga	11
1. ALEKSANDRAS CHODKEVIČIUS – SUSISAISTYMO SU ŽEMAITIJA INICIATORIUS ?	13
1.1. Pagrindiniai gyvenimo ir karjeros aspektai	13
1.2. Sąsajų su Žemaitijos visuomene užuomazgos ir priežastys	15
1.3. Sąsajų su Žemaitija kūrimas per giminystės ryšius	17
1.4. Žemaitijos regiono visuomenės įtaka giminės ryšių su Vakarų Europa formavimuisi	20
2. JERONIMAS CHODKEVIČIUS – MYŠO-ŠKLOVO ATŠAKOS PRADININKAS	23
2.1. Ankstyvasis gyvenimo laikotarpis iki studijų ir karjeros pradžios.....	23
2.2. Ruošimosi valstybinei tarnybai laikotarpis ir ryšių su Albrechtu Hohencolernu pradžia	24
2.3. Pareigybinės karjeros aspektai	26
2.4. Žemaitijos seniūno pareigybių bei Myšo-Šklovo grafo titulo gavimo aplinkybės	28
2.5. Giminės konfesiniai lūžiai ir jų įtaka Myšo-Šklovo atšakos susiformavimui	32
2.6. Jeronimo asmeninių savybių poveikis karjerai ir ryšiams	35
3. JONAS JERONIMAITIS CHODKEVIČIUS – GIMINĖS ATŠAKOS POZICIJŲ STIPRINTOJAS ŽEMAITIJOJE.....	38
3.1. Jono Jeronimaičio Chodkevičiaus studijų metai	38
3.2. Gyvenimo nuopelnai bei pareigybinės karjeros niuansai	40
3.3. Sąsajų su žemaitiška kilme paieškos	43
4. JONAS KAROLIS CHODKEVIČIUS – PASKUTINIS MYŠO-ŠKLOVO ATŠAKOS ATSTOVAS.....	46
4.1. Ankstyvojo lavinimosi laikotarpis	46
4.2. Pagrindiniai gyvenimo pasiekimai ir karjera	47
4.3. Giminės Myšo-Šklovo atšakos centro kūrimas Žemaitijoje	48
IŠVADOS	50
LITERATŪRA IR ŠALTINIAI.....	53
Summary	59

IVADAS

Tyrinėjant XVI-XVII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją, neįmanoma apsieiti be vienos svarbiausių sudėtinių jos dalių – politinio valdžios elito, didikų giminių istorijos. Istorijos raida lėmė, jog atskiros didikų giminės iškildavo, įnešdavo savo įtaką ir galiausiai laikui bėgant išnykdavo. Kiekvienos giminės istorija buvo savita, jos gyveno ir klestėjo skirtingu metu.¹ Iškiliausios didikų šeimos įvairiausiais būdais siekdamos karjeros galimybių, aplink save suburdamos sau ištikimus pasekėjus, kovodamos su politiniais oponentais, darė didžiulę įtaką valdovui ir jo aplinkos žmonėms, tuo būdu užsitikrindamos reikšmingą vietą šalies gyvenime.

Chodkevičių giminė, palaiapsniui iškilusi iš būrio kitų giminių tarpo, sugebėjo įsitvirtinti ne tik valdovo aplinkoje, bet ir valdančiajame elite. Kaip žinoma, galimai pirmą kartą pasirodė Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto aplinkoje, ir siedami savo giminę su legendiniu giminės pradininku Bareika, XVI a. viduryje Chodkevičiai savo reikšme jau prilygo Radvilų, Sapiegų ir kitoms to meto įtakingiausioms Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės giminėms. Be to, XVII a. I pusėje šios giminės atstovas Jonas Karolis Chodkevičius kariniais nuopelnais užsitarnavo šlovę net už LDK ribų. Pasiekę savo giminės klestėjimo kulminaciją jie, kaip ir dauguma kitų didikų giminių tiesiog išnyko, nelikus vyriškosios lyties pavardės paveldėtojo. Tiesa, ant išnykimo ribos ši giminė buvo atsidūrusi jau anksčiau, kadangi vienintelis Jeronimo Chodkevičiaus paveldėtojas buvo sūnus Jonas. Tačiau, nepaisant laiko, giminės vardas, darbai ir pasiekimai liko žinomi ir iki šių dienų. Vis dėlto, didžiausią indėlį į tokį giminės pasisėkimą įnešė Chodkevičių giminės Šklovo-Myšo atšakos atstovai, bei prie šios atšakos susiformavimo labiausiai prisidėjęs asmuo – Aleksandras Chodkevičius. Nors pastarasis nebuvo vienas iš šios giminės atšakos atstovų, bet jo užmegzti tinkami ryšiai tiek valdovo dvare, tiek su regiono diduomene bei žemėvaldos plėtra į Žemaitijos seniūniją, leido sukurti atskirą ir visiškai kitokią negu kitos, šios giminės atšaką. Jos pradininku tapo Aleksandro sūnus Jeronimas Chodkevičius, kuris perėmė tėvo sukurtą bendravimo ratą ir iš valdovo rankų gavęs Žemaitijos seniūno postą ėmė vis labiau plėsti savo giminės įtaką Žemaitijos regione. Kiekvienas iš Myšo-Šklovo atšakos atstovų į sąsajas su Žemaitijos seniūnija investavo nemažai laiko, kantrybės ir pinigų. Todėl šiame magistriniame darbe pabandysime išsiaiškinti, kaip atsirado ir keitėsi atskirų šios giminės atstovų santykis ir sąsajos su šio regiono visuomene.

¹ PETRAUSKAS, R. *Galia ir tradicija. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės giminių istorijos*, Vilnius, 2016, p. 9

Naujumas ir aktualumas. Visų pirma, kaip netrukus matysime iš literatūros bei šaltinių apžvalgos, Chodkevičių giminės Šklovo-Myšo, arba kitaip sakant, žemaitiškoji Chodkevičių atšaka atskiro išsamaus tyrimo iki šiol neturėjo. Tad tikimės, šiuo magistriniu darbu, bent iš dalies prisidėti prie LDK didikų giminių istorijos tyrimų ir jų suaktualinimo tam, kad dar geriau galėtume pažinti šį sudėtingą ir mažai dokumentuotą laikotarpį, kuris atnešė gausybę naujovių į to meto visuomenės gyvenimą.

Istoriografijoje gana plačiai yra pristatyti pagrindiniai Chodkevičių giminės atstovų genealoginiai aspektai bei problemos. Taip pat itin ryškios šių asmenų biografijos tiek istoriografijoje, tiek ir visuomenei skirtuose leidiniuose. Taip pat, buvo tyrinėtos kai kurios su atskirų Chodkevičių giminės atstovų gyvenimu ir karjera susijusios problemos. Tačiau, atsižvelgiant į dabartinius tyrimus pastebėta, kad nėra detalesnio tyrimo šios giminės atėjimui ir įsitvirtinimui Žemaitijoje, todėl buvo tikslinga atlikti tokio pobūdžio analizę. Tai lėmė ir šio darbo objekto pasirinkimą – Chodkevičių giminės Myšo-Šklovo atšakos integravimąsi ir sąsajų transformacijas su Žemaitijos regiono visuomene, bei juos lėmusias priežastis.

Kitas svarbus niuansas yra tai, kad Žemaitijos istorijoje Chodkevičiai paliko itin ryškų pėdsaką. Šiandien regione galima pamatyti nemažai šios giminės veiklos ir įtakos paliktų ženklų bei paminklų. Vienas reikšmingiausių Chodkevičių projektų Žemaitijoje buvo Kretingos pavertimas į miestą - Karolštata – XVII a. pradžios Chodkevičių Myšo-Šklovo atšakos rezidenciją. Chodkevičių valdymo laikotarpį miestelyje vis dar mena išlikusi bažnyčia su vienuolynu, pranciškonai vienuoliai, bažnyčios požemiai, kuriuose ilsisi Chodkevičių šeima, dvaras bei jo teritorijoje tebeaugantys seni medžiai. Tarpukariu kunigas P. Ruškys teigė, jog „iš grafo Chodkevičiaus laikų yra dar Kretingoje du nepaprasto storumo ąžuolai“², tačiau neaišku ar jie ir iki šiol džiugina praeivių akis. Prisiminimas apie Chodkevičius taip pat vis dar gyvas gatvių pavadinimuose, bei specialiai jiems skirtuose atminimo paminkluose. 2003 m. Skuode buvo pastatytas paminklas skirtas pagerbti Joną Jeronimaitį Chodkevičių kaip miestelio įkūrėją.³ Tuo tarpu 2009 m. Kretingoje iškilo paminklas skirtas Jonui Karoliui Chodkevičiui.⁴ Visa tai mums primena, jog ši giminė vis dar svarbi, aktuali ir tapusi sudėtine Žemaitijos regiono bei jo

² RUŠKYS, P. Kretinga ir jos vienuolynas. Šv. Pranciškaus varpelis, 1923, nr.2, p.21.

³ Paminklas J. Chodkevičiui [interaktyvus], [žiūrėta 2019 04 15]. Prieitis per internetą: <<http://www.skouds.lt/lt/lankytinos-vietos/item/14-paminklas-j-chodkevicium>>.

⁴ JOMANTAITĖ, Diana. Į Kretingą sugrįžo Jonas Karolis Chodkevičius. *Pajūrio naujienos*, 2009, birželio 12, p. 1, 3.

miestelių identiteto dalimi. Todėl, matome reikalinga plėtoti lokalinės istorijos tyrimus, siekiant išplėsti turimas žinias apie šią giminę ir prisidėti prie jų sklaidos visuomenei.

Be to, susiklostė palankios aplinkybės imtis šio tyrimo dar ir dėl to, jog atsirado visa eilė minimų įvykių, vienaip ar kitaip susijusių su Chodkevičių giminės Myšo-Šklovo atšaka. 2017 metais, rašant bakalaurinį darbą, buvo minimas Reformacijos penkių šimtų metų jubiliejus. Lietuvoje oficialiai šie metai buvo paskelbti Reformacijos metais.⁵ Reformacija to meto Europoje paskatino naujus socialinius, ekonominius, politinius ir kultūrinius procesus, palikusius ryškų pėdsaką ir Lietuvoje. Kaip vėliau matysime šiame magistriniame darbe, ji smarkiai palietė ir Chodkevičių giminės Šklovo-Myšo atšakos atstovus. Labiau lokaline prasme, tais pačiais, 2017 metais, buvo minimas ir keturių šimtų metų jubiliejus Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčiai. Būtent šio bažnyčios ir vienuolyno pastatų komplekso statybą 1605-1617 metais finansavo vienas žymiausių XVII a. pradžios Lietuvos didikų ir karvedžių, Jonas Karolis Chodkevičius su žmona Sofija Mieleckaite-Chodkevičiene.⁶ Tad jubiliejaus proga Kretingos muziejuje buvo surengta konferencija. Jos metu pristatyta šiam paminėjimui dedikuota monografija, kurioje daugiausia dėmesio skirta Chodkevičių įkurtai bažnyčiai, ir vienuolynui - jų istorijai, kultūros paveldui, bei žymiesiems asmenims.⁷ Tuo tarpu, 2019-uosius Lietuvos Respublikos Seimas paskelbė Žemaitijos metais, minint 800-ąsias metines, kai pirmą kartą Žemaitijos vardas paminėtas rašytiniuose šaltiniuose.⁸ Turbūt nebereikia kartotis apie svarbų Chodkevičių giminės indėlį į Žemaitijos miestų raidą ir istoriją. Taigi, šis Chodkevičių Šklovo-Myšo šakos tyrimas, rengiamas bene tinkamiausiu įmanomu metu, ir bus skirtas paminėti pastarajai progai – Žemaitijos metams.

⁵ 2017-ieji paskelbti Reformacijos metais [interaktyvus], [žiūrėta 2019 04 15]: <https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_t=163896>.

⁶ KANARSKAS, J. Jubiliejinės sukaktys: Kretingos krikštas ir pirmoji bažnyčia [interaktyvus], [žiūrėta 2017 04 20]. Prieitis per internetą: <<http://www.kretingosmuziejus.lt/naujienos/jubiliejines-sukaktys-kretingos-krikstas-ir-pirmoji-baznycia>>.

⁷ Kretingos pranciškonų bažnyčiai 400. Istorija, kultūros paveldas, žymūs asmenys. Sud. J. KANARSKAS. Kretinga-Vilnius, 2017.

⁸ 2019-ieji paskelbti Žemaitijos metais [interaktyvus], [žiūrėta 2019 04 15]. Prieitis per internetą: <https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=25318&p_k=1&p_t=251343>.

Tikslas ir uždaviniai. Siekiant ištirti Chodkevičių giminės Šklovo-Myšo atšakos susiformavimo aplinkybes bei jos sąsajų su Žemaitijos visuomene kaitą ir raidą iškeliami šie uždaviniai:

- Išnagrinėti priežastis bei įtakas, lėmusius giminės Myšo-Šklovo atšakos atstovų įsitvirtinimą šiame regione;
- Išanalizuoti atskirų šios giminės atstovų indėlį į sąsajų su Žemaitija kūrimą ir jų kaitą;
- Ištyrinėti giminės Myšo-Šklovo atšakos susiformavimo aplinkybes;

Chronologinės ribos. Remiantis šio tyrimo pavadinimu, būtų galima iš anksto spręsti, jog tyrime nebus siekiama apimti ankstyvojo Chodkevičių giminės laikotarpio ir jos pirmtakų. Tačiau nagrinėjant giminės atstovų bandymus kurti žemėvaldą, sąsajas su Žemaitijos visuomene bei saistant savo šeimą su regionu per kilmę, norėdami to ar ne, vis dėlto, turėsime įtraukti vieną giminystės ryšiais su Myšo-Šklovo atšakos atstovais susijusį asmenį, vis dėlto, nepriklausantį šiai atšakai. Nematėme reikalo šiame darbe plėtoti klausimo dėl giminės pirmtakų indėlio giminės šakos įsitvirtinimui Žemaitijoje, visų pirma, dėl šaltinių medžiagos iš XV amžiaus stokos ir daugybės kylančių klausimų, kurių atsakymų paieška tik dar labiau įneštų sumaištis nagrinėjant esmines problemas į kurias reikėtų susikoncentruoti bandant pasiekti tyrimo tikslą. Kita vertus, to padaryti paprasčiausiai neleistų darbo apimtis, tuo labiau, kai darbe daug vietos bus skirta net keturiems Chodkevičių giminės atstovams. Kaip minėta, nepaisant to, kad vienas asmuo išeina už Myšo-Šklovo atšakos chronologinių ribų, jis taip pat bus įtrauktas į šį tyrimą. Tai Aleksandras Chodkevičius – žmogus, kurio ryšių, karjeros ir poveikių dėka Chodkevičių žemėvalda ir įtaka nugravitavo Žemaitijos kryptimi. Tuo remiantis, nebuvo galima jo neįtraukti į šį tyrimą, vien dėl to, jog jis nepriklausė šiai giminės atšakai. Į šio magistrinio darbo chronologines ribas taip pat įeina Jeronimo Chodkevičiaus, jo sūnaus Jono Jeronimaičio bei anūko Jono Karolio gyvenimo ir karjeros pagrindiniai niuansai, kurių metu, kaip matysime, vis labiau augo sąsajos su Žemaitijos regionu ir jo visuomene. Todėl, pagrindines chronologines ribas diktuoja aptariamos giminės atšakos atstovų gyvenamieji laikotarpiai, kurie apėmė laikotarpį nuo 1475 iki 1621 metų.

Metodai. Šiame darbe nagrinėjant Chodkevičių giminės Myšo-Šklovo atšakos atstovų sąsają su Žemaitijos seniūnijos visuomene transformacijas bus naudojamos istoriografijos ir šaltinių analize bei gautų duomenų sinteze. Taip pat, siekiant pagrįsti darbe išsakytus teiginius bei tam tikriems palyginimams bus naudojamas komparatyvinis metodas. Pateikiant tyrimo medžiagą bus remiamasi chronologiniu metodu.

Be to, šiame darbe, nagrinėdami ryšius tarp atskirų giminių, tarp atskirų socialinių grupių į kurių aplinką vienaip ar kitaip pateko ir Chodevičių giminės atstovai, remsimės daliniu prozopografiniu metodu. Šis metodas atsirado XIX amžiaus pabaigoje. Tačiau pats prozopografijos terminas yra kilęs iš graikų kalbos žodžio *prosopon* – veidas, *asmuo* + *-graphy* galūnė, kuri pažymi aprašomą mokslą.⁹ Prozopografijos metodas vystėsi priklausomai nuo tyrinėtojų patirties, be to atsirado vis platesnės galimybės taikyti šį metodą, todėl atsirado net keletas prozopografijos tipų nagrinėjančių tam tikras grupes, nuo elito iki valstiečių. Be to, šis metodas gali būti taikomas įvairiems istorijos laikotarpiams tyrinėti, todėl tinka ir šio darbo atveju apimant keturias tos pačios giminės atstovų kartas. Vis dėlto prozopografijos metodo samprata šiandien yra visai kitokia negu buvo formuojama XIX-XX amžiuje. Prozopografijos metodo pradininku galima laikyti vokiečių senovės istoriką Theodor Mommsen. Jis parengė prozopografinę studiją *Prosopographia Imperii Romani*, kurios pirmas leidimas buvo užbaigtas 1898 metais.¹⁰ Darbas yra tarsi „kas yra kas Romos imperijoje“, apimantis visus svarbius asmenis su trumpu jų biografiniu duomenų išdėstymu (gimimas, mirtis, tėvai, vaikai, santuokos ir t.t.) ir jų politinės karjeros apžvalga.¹¹ Kitas svarbus darbas prozopografijos metodo formavimuisi buvo Pauly-Wissowa *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*. Tai monumentalė enciklopedija, pradėta 1894 metais ir baigta 1978 metais. Šio gigantiško projekto struktūroje, turėjo būti įtraukti visi žinomi asmenys, vaidinę kokį nors vaidmenį istorijoje. Tuo tarpu informacijos rinkimo apie Romos respublikos senatorius ir riterius kontūrai netikėtai iškilo iš aristokratijos (*nobilitas*), kuri statė savo galios pagrindą ir hierarchiją už oficialių institucijų priedangos. Tuo būdu tapo aišku, kad institucijų ir pareigūnų veikimo būdų

⁹ *Prosopography* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 04 20]. Prieitis per internetą:

<<http://www.thefreedictionary.com/prosopography>>; *-graphy* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 04 20]. Prieitis per internetą: <<http://www.thefreedictionary.com/-graphy>>.

¹⁰ *Prosopography approaches and applications: A handbook, Prosopographica et Genealogica*, vol. 13, ed. KEATS-ROHAN, K. S. B., Oxford, 2007 [interaktyvus], [žiūrėta 2017 04 20]. Prieitis per internetą: <https://books.google.lt/books/about/Prosopography_Approaches_and_Application.html?id=98L4FS-1i1YC&redir_esc=y>, p. 4.

¹¹ VERBOVEN, K., CARLIER, M., DUMOLYN, J. *A short manual to the art of prosopography* [interaktyvus], [žiūrėta 2017 04 20]. Prieitis per internetą: <<https://biblio.ugent.be/publication/376535/file/6797054.pdf>>, p. 10.

tyrimas buvo netinkamas suprasti Respublikos politinę ir institucinę istoriją ir kad prozopografija siūlė perspektyvų alternatyvų požiūrį. Vienas iš pirmųjų į tai sureagavo Matthias Gelzer. 1912 metais taikydamas prozopografinę analizę jis parodė, kad aukščiausios politinės pozicijos buvo faktiškai monopolizuotos mažų ir uždarų šeimų grupių (nobiles), kurių įtaka ir galia paremta neoficialia globa, reikalingomis draugystėmis ir šeimų sąjungomis. Didelis persilaužimas atėjo 1920 ir 1930 metais kartu su Ronald Syme darbais, pasibaigusiais jo autoritetingiausiu darbu „Roman Revolution“, kuris parodė plačias galimybes prozopografijos metodui tyrinėti ir paaiškinti romėnų politinę istoriją. Panašų vaidmenį suvaidino ir Lewis Namier, tyrinėjantis ankstyvųjų naujųjų laikų istoriją. Jo knyga „The Structure of Politics at the Accession of George III“ siūlė Anglijos parlamento narių grupės aprašymą valdant karaliui Jurgiui III (1760-1819). Kadaisė pripažintas romėnų ir ankstyvųjų naujųjų laikų politinei istorijai prozopografijos metodo naudojimas greitai paplito į kitus istorinius periodus ir socialinę istoriją.¹² Iš visų šių bandymų istoriografijoje taikyti prozopografinį metodą galime pastebėti, kad jis nebuvo vienodas ir kito. Taigi XIX-XX amžiuje prozopografija buvo apibrėžiama kaip kolektyvinė biografija, kuri koncentruojasi ties tam tikrų bendrų bruožų turinčia grupe. Tačiau šiandieninė prozopografijos samprata koncentruojasi ne ties grupe, o ties individu ir jį supančia aplinka. Būtent kokybinės prozopografijos tikslas ir yra nustatyti tiriamo asmens aplinką ir jos poveikius jam, taip pat ir tiriamo asmens poveikius jį supančiai aplinkai. Naudojantis šiuo metodu galima nustatyti tiriamo asmens karjerą, jos kilimo galimybes, ryšius su kitais asmenimis bei socialinę aplinką, politinę įtaką ir jos kaupimą. Kad visa tai atskleistų prozopografija naudoja daugybę kitų metodų, pavyzdžiui, biografijos, genealogijos, onomastikos ir sociografijos metodus. Šiame darbe tyrinėjant Chodkevičių giminės Myšo-Šklovo atšakos atstovus veikusias įtakas, lėmusias atsigręžimą į Žemaitijos regioną, bei sąsajas su jo visuomene, bei bandant gautus duomenis verifikuoti, taip pat bus pasitelkti į prozopografijos metodą įeinantys biografijos, genealogijos ir onomastikos metodai. Visi šie minėti metodai vienaip ar kitaip papildo prozopografijos metodą. Prozopografijos metodas lietuviškoje istoriografijoje iki šiol taikytas nedaug, todėl tyrinėtojai turi galimybę pasinaudoti prozopografijos metodo teikiamais privalumais tyrinėjant įvairius Lietuvos istorijoje pasižymėjusius asmenis bei juos supusią aplinką. Pirmą kartą lietuviškoje istoriografijoje prozopografijos metodą panaudojo Aivas Ragauskas savo darbe Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a. II p.¹³ Taip pat kitais metais pasirodė ir Rimvydo Petrausko veikalas

¹² Ibid., p. 11.

¹³ RAGAUSKAS, A. Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a. II p. (1662-1702 m.). Vilnius, 2002.

Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a.¹⁴ Tuo tarpu E. Saviščevas savo studijos prieduose pateikė gana išsamią Žemaitijos valdančiojo elito prozopografiją, kuri buvo naudinga rašant šį darbą.¹⁵

Istoriografijos apžvalga

Istoriografija nagrinėjanti visos Chodkevičių giminės veiklos, karjeros ir biografinius niuansus gana gausi. Ypatingą vietą joje užima biografinio pobūdžio enciklopediniai veikalai bei herbynai, daugiausia lenkų kalba. Tarp jų labiausiai išsiskiria A. Bonieckio¹⁶ darbas. Šis autorius pirmasis ryžosi kvestionuoti Chodkevičių kilmę iš žemaičių bajorų, ir pirmą kartą susiejo giminę su iš Kijevo kilusiais bajorais. Taip pat Chodkevičių giminės tyrimams reikšmingi S. Kossakowskio¹⁷, A. Kojelavičiaus-Vijūko¹⁸, J. Wolffo¹⁹, ir J. Jasnowskio²⁰ genealoginiai darbai. J. Wolffas rašė apie su Chodkevičiais susigiminiavusias LDK kunigaikščių gimines savo genealoginėje studijoje.²¹ Taip pat svarbi šio autoriaus studija²², kurioje suregistruoti visi dignitorijas turintys pareigūnai LDK laikotarpiu. Ši J. Wolffo studija atskleidžia Chodkevičių politinės karjeros faktus ir gali padėti nustatyti giminės poveikių įtaką jos atstovams formuojant savo karjeros galimybes. Svarbią vietą Chodkevičių giminės genealogijos tyrinėjimuose užima J. Jasnowskio straipsnis enciklopediniam „Lenkų biografiniam žodynui“. Jo įdirbiu rėmėsi ir kitos vėlesnės enciklopedijos.²³ Taip pat paminėtini ir L. Podhorodeckio ir J. Maroszeko darbai skirti Chodkevičių giminei.²⁴ Be to, valdančiojo elito atstovus su kuriais ryšių turėjo Chodkevičių giminė tyrinėjo šie autoriai: L. Kolankowskis²⁵ – darbe skirtame Žygimanto Augusto, W. Pociecha²⁶ – Bonos Sforcos ir J. Jasnowskis²⁷ – Mikalojaus Radvilos Juodojo veiklai. Karalienės

¹⁴ PETRAUSKAS, R. Lietuvos diduomenė XIV a. pab. – XV a.: sudėtis-struktūra-valdžia. Vilnius, 2003.

¹⁵ SAVIŠČEVAS, E. Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409-1566 metais. Vilnius, 2010.

¹⁶ BONIECKI, A. Herbarz Polski, Warszawa, 3, 1901.

¹⁷ KOSSAKOWSKI, S. Monografie historyczno-genealogiczne niektórych rodzin polskich, 1, Warszawa, 1876.

¹⁸ WIJUK-KOJAŁOWICZ A. Herbarz rycerstwa W. X. Litewskiego tak zwany Compedium czyli o klejnotach albo herbach, Krakow, 1897.

¹⁹ WOLFF, J. Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386-1795, Krakow, 1885.

²⁰ JASNOWSKI, J. Mikołaj Czarny Radziwiłł (1515-1565), Warszawa, 1939.

²¹ WOLFF, J. Kniaziowie litewsko-ruscy, Warszawa, 1895.

²² WOLFF, J. Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386-1795, Krakow, 1885.

²³ Lietuviškoji tarybinė enciklopedija, 2, Vilnius, 1977; Tarybų Lietuvos enciklopedija, 1, Vilnius, 1985.

²⁴ PODHORODECKI, L. Dzieje rodu Chodkiewiczow, Warszawa, 1997.; MAROSZEK, J. Pogranicze Litwy i Korony w planach krola Zygmunta Augusta, Białystok, 2000.

²⁵ KOLANKOWSKI, L. Zygmunt August wielki książę Litwy do roku 1548, Lwow, 1913.

²⁶ POCIECHA, W. Krolowa Bona 1494-1557, Czasy i ludzie Odrodzenia, 3, Poznan, 1958.

²⁷ JASNOWSKI, J. Mikołaj Czarny Radziwiłł (1515-1565), Warszawa, 1939.

Bonos įtaką ir aplinką, į kurią taip pat įėjo Chodkevičių giminės atstovai, taip pat tyrinėjo Marija Bogucka²⁸. Chodkevičiams vietos savo darbuose skyrė ir Tomaszas Kempa²⁹ bei Henrykas Lulewiczius³⁰.

Vis dėlto, kaip jau minėta, aiškiai pastebima konkrečiai Šklovo-Myšo šakos Chodkevičių giminei skirtų tyrimų stoka. Turbūt vienintelis darbas, kuriame pirmą kartą istoriografijoje iškeltas ir imtas nagrinėti Chodkevičių giminės išsišakojimo į tris linijas klausimas – G. Kirkienės monografija „LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai: XV-XVI a.“³¹ Autorė šiame darbe siekė nustatyti Chodkevičių politinės karjeros veiksnius ir tarpnius bei vaidmenį politiniame elite. Taip pat nemažai dėmesio skirta Chodkevičių giminės pirmtakams. Be to, labai išsamiai tyrinėta stačiatikiškojo elito padėties LDK problematika. Autorėi Chodkevičių giminės tyrimas tapo pagalbine priemone stačiatikiškos visuomenės padėties LDK ir integracijos į LDK visuomenę problematikai spręsti.

E. Saviščevas savo tyrime „Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409-1566 metais“³² siekė atskleisti XV a. pradžios – XVI a. vidurio Žemaitijos valdžios elito socialinę prigimtį, jo valdžios pobūdį, santykį su regiono administravimo sistema, sudėtį ir socialinį funkcionalumą. Kadangi Chodkevičių giminės Myšo-Šklovo šakos atstovai nuo XVI a. I pusės taip pat įėjo į Žemaitijos valdžios elito sudėtį, kaip pagrindines pareigas regione užimantys asmenys, tad šis tyrimas leido atidžiau pažvelgti į jų valdymą bei ryšius. Chodkevičių ryšiams Žemaitijoje nustatyti pasitarnavo ir šios knygos prieduose pateikta Žemaitijos valdžios elito prozopografija.

L. Šedvydis savo daktaro disertacijoje „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdančiojo elito rengimas viešajam gyvenimui XVI-XVII a. viduryje“³³, be kitų įtakingiausių to meto giminių, nagrinėjo ir Chodkevičių giminės atstovų regimą viešajam valstybės gyvenimui. Tačiau, autorius daugiausia dėmesio autorius skyrė Supraslio ir Berstavicos Chodkevičių giminės šakų atstovų ugdymosi procesui tyrinėti. Apie mums šiame darbe svarbius Šklovo-Myšo šakos Chodkevičių giminės atstovus, jo darbe užsimenama nedaug. Vis dėlto, šiek tiek dėmesio skirta Jono Jeronimaičio sūnų Jono Karolio ir Aleksandro Chodkevičių lavinimuisi nagrinėti.

²⁸ BOGUCKA, M. Bona Sforca, Warszawa, 1989.

²⁹ KEMPA, T. Rywalizacja Radziwiłłow i Chodkiewiczów o pierwsze miejsce w elicie politycznej Wielkiego Księstwa Litewskiego w latach 60. I 70. XVI wieku, History, Culture and Language of Lithuania, Poznan, 2000.

³⁰ LULEWICZ, H. Gniewow o unię ciąg dalszy. Stosunki polsko-litewskie w latach 1569-1588, Warszawa, 2002.

³¹ KIRKIENĖ, G. *LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai: XV-XVI a.* Vilnius, 2008.

³² SAVISČEVAS, E. *Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409-1566 metais.* Vilnius, 2010.

³³ ŠEDVYDIS, L. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdančiojo elito rengimas viešajam gyvenimui XVI-XVII a. viduryje.* Daktaro disertacija. Kaunas, 2016.

Labiausiai šiame darbe akcentuojamas Radvilų ir Sapiegų giminių rengimosi viešojo gyvenimui atvejai.

Šaltinių apžvalga

Visų pirma reikėtų atkreipti dėmesį, kad šioje šaltinių apžvalgoje nepateiksime visų su Chodkevičių gimine susijusių šaltinių vien todėl, nes gana plačią ir išsamią šaltinių, susijusių su visa Chodkevičių gimine, išklotinę jau yra pateikusi G. Kirkienė savo monografijoje. Čia bus paminėti tik mūsų manymu svarbiausi šaltiniai, daugiausia susiję su Chodkevičių Šklovo-Myšo atšaka, kuriais buvo remtasi šiame magistriniame darbe.

Vienas išsamiausių šaltinių tyrinėjant LDK istoriją, be abejonės yra Lietuvos Metrika. Lietuvos Metrikos raida nuo pat atsiradimo buvo susijusi su Lietuvos didžiojo kunigaikščio valdžios funkcijų dokumentavimu, vykusi per jo kanceliariją, per jam pavaldžių valstybės pareigūnų veiklą, todėl Lietuvos Metrika pagrįstai laikoma pagrindiniu senosios Lietuvos valstybės archyvu. Kai godžios naujų žemių kaimynės Rusija, Prūsija ir Austrija 1772-1795 m. sunaikino Lenkijos ir Lietuvos Abiejų Tautų Respubliką, Lietuvos Metrika atiteko Rusijai. Dabar Lietuvos Metrika saugoma Rusijos valstybės senųjų aktų archyve Maskvoje. Tačiau jau nuo XVIII a. vidurio Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, Vilniuje, ir Lenkijoje pradėta plačiau publikuoti Lietuvos Metrikos dokumentus.³⁴ Lietuvos Metrikos atskirose knygose atsispindi ir Chodkevičių giminės Myšo-Šklovo atšakos veiklos ir gyvenimo niuansai.

Taip pat nemažai medžiagos apie Chodkevičių giminės Šklovo-Myšo šaką pateikia platusis Lietuvos metraščių sąvadas Bychovo kronika. Ji buvo parašyta XVI a. viduryje LDK kanceliarine slavų kalba, bet išliko tik XVII a. nuorašas. Po pirmojo pasaulinio karo pradėta abejoti Bychovo kronikos autentiškumu. Ji imta laikyti ją paskelbusio XIX a. istoriko T. Narbuto falsifikatu. Tačiau yra įrodyta, kad Bychovo kronika yra autentiška (ją T. Narbutas gavo iš dvarininko A. Bychovo 1834 metais).³⁵

Kitas itin svarbus šiam darbui šaltinių pluoštas yra lenkų istorikės Carolinos Lanskoronskos Slaptajame valstybiniame Prūsijos paveldo archyve surinkta šaltinių medžiaga

³⁴ *Susigrąžinant praeitį. Lietuvos Metrikos istorija ir tyrimai.* Sud. A. DUBONIS. Vilnius, 2016, p. 8-9.

³⁵ DUNDULIS, B. *Lietuvos kova dėl valstybinio savarankiškumo XV amžiuje.* Vilnius, 1993, p. 22.

„Elementa ad fontium editiones“³⁶, kurioje gausu Prūsijos kunigaikščio Albrechto korespondencijos ir su Chodkevičių giminės atstovais. Tai yra nepakeičiamas XVI a. 5-7 dešimtmečių LDK diduomenės santykių su Prūsijos kunigaikštyste ir jos valdovu, kunigaikščiu Albrechtu Hohencolernu šaltinis, kuriame labai gausu informatyvių laiškų ir korespondencijos, formalių ir neformalaus turinio susirašinėjimų, atskleidžiančių nemažai informacijos ir apie to meto LDK įtakingiausių didikų giminių veiklas, įvairius reikalus bei kasdienybę.

³⁶ Elementa ad fontium editiones, Documenta ex Archivo Regiomontano, ed. C. Lanckoronska, Romae, 31,32, 35, 37, 38, 40, 41, 43, 45,46, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 62, 66, 72, 75, etc. 1973-1989.

1. ALEKSANDRAS CHODKEVIČIUS – SUSISAISTYMO SU ŽEMAITIJA INICIATORIUS ?

Nors Aleksandras Chodkevičius ir neįeina į giminės Myšo-Šklovo šakos atstovų sudėtį, tačiau jo nepaminėti, nagrinėjant šios giminės sąsajas su Žemaitija ir jos visuomene, būtų tiesiog negalima, kadangi jis šiame procese suvaidino itin svarbų vaidmenį. Kaip matysime tolesniame poskyryje, Aleksandras buvo tas žmogus, kuris inicijavo dalies Chodkevičių giminės nugravitavimą į Žemaitiją. Visų pirma, kyla paprasčiausias klausimas, kaip šis asmuo atsidūrė Žemaitijos regione bei užmezgė ryšius su vietos visuomene ?

1.1. Pagrindiniai gyvenimo ir karjeros aspektai

Prieš pradėdant gvildinti esminę problemą, vis dėlto, bent trumpai reikia pristatyti Aleksandro Chodkevičiaus gyvenimo bei karjeros vingius. Apie ankstyvąjį Aleksandro gyvenimo laikotarpį žinios nėra gausios. Žinoma, jog gimęs 1475 metais,³⁷ ir dar būdamas vaikas, jis kartu su savo šeima buvo paimtas į totorių nelaisvę, kurioje mirė jo tėvas ir sesuo. Motina ir jis pats buvo išpirkti.³⁸ Pirmosios žinios apie jo karjeros pradžią valdovo dvaro aplinkoje yra aptinkamos 1495 m. rašte Lietuvos Metrikoje, kuriame minimas dvarionis Aleksandras Chodkevičius gina savo bajoro teises į turto neliečiamybę bei žemėvaldą.³⁹ Pirmąsias pareigybes Aleksandras minimas turintis jau 1501 metais, kaip Punios laikytojas⁴⁰, tačiau jas galėjo gauti ir anksčiau - laikotarpiu nuo jo, kaip dvarionio, paminėjimo, iki tų pačių 1501 metų. Tai leistų tvirtinti gerokai per greitas šuolis karjeroje, nes jau 1502 m. jis buvo paaukštintas pareigybėse ir tapo didžiojo kunigaikščio rūmų žirgininku.⁴¹ Į valdantįjį elitą jis įėjo 1506 m, kai gavo valdovo maršalkos pareigybes.⁴² Vis dėlto, šių pareigybių gavimą jau reikėtų sieti su Aleksandro Jogailaičio brolio, Žygimanto Senojo, atėjimu į sostą. Tačiau dar šiek tiek prieš tai, Aleksandro gyvenimas ir karjera ėmė suktis netikėta linkme, įsivėlus į prieš Mykolą Glinskį nukreiptą maištą. Kaip pastebėjo G. Kirkienė, vis dėlto, iki šiol nėra aiškaus atsakymo,

³⁷ *Lietuviškoji enciklopedija*. Red. V. BIRŽIČKA, T. 5. Kaunas, 1937, p. 343.

³⁸ KIRKIENĖ, G. *LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai...*, p. 83.

³⁹ Lietuvos Metrika (1427-1506), Užrašymų knyga 5, parengė E. Banionis, Vilnius, 1993.

⁴⁰ Lietuvos metrika (1496-1506), Užrašymų knyga 6. Parengė A. BALIULIS. Vilnius, 2007, p. 190.

⁴¹ *Polski Słownik Biograficzny*, t. 3, Kraków, 1937, s. 354.

⁴² KIRKIENĖ, G. *LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai...*, p. 94.

kodėl Aleksandras buvo priskirtas prie maištininkų ir už tai nubaustas, tačiau linkusi manyti, kad buvo įskųstas ar kaip nors kitaip apšmeižtas.⁴³ Vis dėlto, neįrodžius jo kaltės, Aleksandras 1511 m. buvo paleistas į laisvę. Šis gyvenimo posūkis, kaip matysime, rodo, neturėjo didesnio neigiamo poveikio jo karjeros galimybėms ateityje, mat jis sugebėjo išlaikyti valdovo maršalkos pareigybes.

Už paramą valdovui 1522 m. jis minimas gavęs Vilkijos valdytojo vietą, ilgą laiką tarpą negavo daugiau jokių pareigybių. Tačiau, galimai jo karjerą išjudino tapimas karalienės Bonos Sforcos politikos rėmėju. Pastaroji kėlė savo sūnaus Žygimanto Augusto įpėdinystės klausimą ir tam įgyvendinti subūrė keletą didikų, tarp kurių buvo ir Aleksandras Chodkevičius. Neaišku nuo kada pradėta veikti šia linkme, tačiau karalienei pavyko sukurti politinę klientūrą, savotišką „politinę partiją“, leidusią jai pačiai aktyviai dalyvauti valstybės valdyme.⁴⁴ Jos aktyvią veiklą politikoje rodo ir tai, kad išlikusių lotyniškų ir itališkų karalienės Bonos laiškų skaičius greičiausiai artėtų prie tūkstančio.⁴⁵ Matyti, jog Bona nuolatos susirašinėjo su žymiausių LDK didikų žmonomis. R. Ragauskienė prie jai rašiusių LDK didikų priskyrė daugelį XVI a. amžiaus pirmos pusės Ponų tarybos narių žmonių, tokias kaip Chodkevičienę, Kęsgailienę, Astikienę, Hlebavičienę, Hornostajienę.⁴⁶ Greičiausiai karalienės Bonos protekcija lėmė ir tai, kad 1530 metais Aleksandras Chodkevičius iš Bonos rankų gavo Knišino laikytojo vietą.⁴⁷ G. Kirkienė laikosi nuostatos, kad iki 1528 m. A. Chodkevičiaus karjera nebuvo kažkuo išsiskirianti ir netgi, kad iki to laiko jautėsi tam tikras sąstingis, kurį išjudino Brastos seniūno pareigų gavimas⁴⁸. Galiausiai su tuometinio valdovo Žygimanto Augusto ir jo motinos Bonos Sforcos malone 1544 m. A. Chodkevičiui pavyko įgyti Bychovo dvarą bei Naugarduko vaivados pareigas. Kaip matysime kitame šio darbo poskyryje, karalienės Bonos Sforcos ir Aleksandro Chodkevičiaus ryšių įtaka itin paveikė Myšo-Šklovo atšakos pradininko Jeronimo Chodkevičiaus pozicijas valdovo dvare bei leido užsitikrinti sėkmingą valstybinės karjeros startą.

⁴³ KIRKIENĖ, G. *LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai...*, p. 117-118.

⁴⁴ BOGUČKA, M. Bona Sforca. Warszawa, 1989, s. 108-109.

⁴⁵ RAGAUSKAS, A., RAGAUSKIENĖ, R. *Barboros Radvilaitės laišakai Žygimantui Augustui ir kitiems*. Vilnius, 2001, p. 56.

⁴⁶ *Ibid.*, p. 62.

⁴⁷ Lietuvos Metrika (1522-1530), 4-oji teismų bylų knyga, nr. 448. Paregė S. LAZUTKA. Vilnius, 1997., p. 362.

⁴⁸ KIRKIENĖ, G. *LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai...*, p. 121.

1.2. Sąsajų su Žemaitijos visuomene užuomazgos ir priežastys

Taigi, kaip matome, prieš tai įgijęs administracinės patirties eidamas valsčiaus laikytojo, vėliau valdovo aplinkos dvariono pareigas, Aleksandras Chodkevičius, baigiantis jo bendravardžio LDK kunigaikščio Aleksandro valdymui, patyrė karjeros sąstingį. Tačiau atslūgus nesėkmėms ir į sostą atėjus Žygimantui Senajam, Aleksandru atsivėrė naujos galimybės toliau, nors ir lėtai, kilti karjeros laiptais. Nors istoriografijoje labai neakcentuojama ir nesureikšminama apie 1522 metus jo gauta Vilkijos laikytojo pareigybė, tačiau šiame darbe mums šis įvykis tapo pagrindu, ant kurio imtasi kurti ir statyti giminės Myšo-Šklovo atšakos atstovų gyvenimą, žemėvaldą, ryšius ir karjerą.

XV a. pradžioje didesnę kilmingųjų geografinį mobilumą varžė išplėtotą gimininių ryšių sistema. Giminė tuo metu pasižymėjo erdviniu uždaru. Tačiau Lietuvos didžiojo kunigaikščio beneficinė politika (žemių ir valstiečių dalijimas įvairiuose regionuose) šį uždaramą pralaužė.⁴⁹ Galima teigti, jog savo žemėvaldos plėtrą siaurės vakarinėje LDK dalyje Aleksandras Chodkevičius pradėjo įtakojamas susiklosčiusios padėties tarptautinėje arenoje. Lietuvos karui su Maskva (1514) gerokai ištuštinus ir nusmukdžius valstybės išdą, Žygimantas Senasis kreipėsi pagalbos į didikus ir jiems už tam tikrą pasiskolintą pinigų sumą užstatė valstybinius dvarus. Tarp šių didikų atsidūrė ir Chodkevičius: 1520 m. birželio 11 d. valdovo privilegijoje pažymima, kad už pasiskolintus 500 kapų grašių valdovas jam užstatė Astravo dvarą (Trakų paviete) su priklausančiais žmonėmis ir visomis naudmenomis iš pradžių trejiems metams, kol bus „surinkta reikiama suma“, o paskui, pačiam Aleksandru paprašius, paliko jam dvarą „iki gyvenimo pabaigos“.⁵⁰ Tad savaime kyla klausimas, kodėl Aleksandru buvo reikalingas šis dvaras? Gali būti, kad jau tuomet A. Chodkevičius ėmė rimtai mąstyti apie giminės ateities perspektyvas šiaurinėje LDK dalyje. Iš valdovo gauta Vilkijos valdytojo vieta taip pat buvo atlygis už Aleksandro piniginę paramą valstybės išdui. Anot G. Kirkienės, šiam jo gyvenimo etapui būdingas politinis sąstingis, todėl tai vertė ieškoti nišos, kurioje būtų galima pasiekti didesnių karjeros laimėjimų.⁵¹

⁴⁹ SAVIŠČEVAS, E. *Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas...*, p. 196.

⁵⁰ KIRKIENĖ, G. *LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai...*, p. 120.

⁵¹ *Ibid.*, p. 121.

Vis dėlto, manytume, kad palankesnes karjeros galimybes Aleksandras siekė sukurti ne sau, o savo vaikams, žvelgdamas į jų bei giminės ateities perspektyvas. Juo labiau, jog tai rodo jo kontaktai su Prūsijos kunigaikščiu bei vis glaudesni ryšiai mezgami su Žemaitijos didikų giminėmis. Taip pat, sau pačiam siekti didesnių karjeros galimybių trukdė ir silpna sveikata⁵², dėl ko vargu, ar būtų norėjęs ir galėjęs tinkamai atlikti aukštesnių pareigų vykdymą. Vis dėlto, kaip matėme iš jo karjeros raidos, net ir sunkiai sirgdamas ir gana vėlai, jis sugebėjo įgyti aukštą postą. Kita vertus, turėdamas tris sūnus Aleksandras turėjo gerai apgalvoti, kaip padalins jiems savo žemėvaldą taip, kad nenukurdintų ir nepakenktų giminei bei jos atstovų galimybėms kilti karjeros laiptais. Tai, kas galėjo turėti labai didelės įtakos giminei įsitvirtinti Žemaitijos regione yra tai, kad žemėje, paviete ar vaivadijoje žemėvaldos turėję bajorai teisiškai galėjo pretenduoti į vietines pareigybes.⁵³ Tad tapęs Vilkijos laikytoju, įgijęs žemėvaldos Žemaitijoje, Aleksandras specialiai siekdamas to, ar ne, bet užsitikrino galimybę savo vaikams ateityje gauti pareigas ir daryti karjerą aptariamame regione. Šis teisinis pagrindas vėliau leido Aleksandro sūnui ir Myšo-Šklovo atšakos pradininkui Jeronimui Chodkevičiui gauti Žemaitijos seniūno postą. Todėl Žemaitijos seniūnija galėjo būti Aleksandro Chodkevičiaus matoma kaip išeitis iš keblios padėties bei galimybė plėsti savo giminės įtaką už šeimos lizdo ribų platesnėje erdvėje. Tuo, kaip matome ir pasinaudojo Aleksandras Chodkevičius gavęs administruoti Vilkijos valsčių. XVI a. I pusėje buvo 29 Žemaitijos kunigaikštystės valsčiai. Iš jų Josvainių, Veliuonos, Šiaulių ir Vilkijos valsčius visą laiką administravo Lietuvos didžiojo kunigaikščio paskirti atstovai.⁵⁴ Iš to galime daryti išvadą, jog kelią į Žemaitiją Chodkevičių giminei nutiesė tuometinis valdovas Žygimantas Senasis ir ypač karalienė Bona Sforca. Kaip jau minėta, Aleksandras buvo Bonos Sforcos politikos rėmėjas, todėl visai nenuostabu, jog karalienė siekė sutelkti sau priklausančias valdas administruoti į patikimas rankas. Neaišku, kada tiksliai Aleksandras Chodkevičius tapo jos ištikimu pavaldiniu, tačiau aišku, jog tai turėjo įvykti prieš Aleksandrai tampant Vilkijos laikytoju. Galimai šių pareigų suteikimas buvo tik dar vienas gerai apgalvotas Bonos žingsnis siekiant įtraukti į Žemaitijos valdymą kitų didikų šeimų atstovus ir pabandyti susilpninti pernelyg Žemaitijos seniūnijoje išsigalėjusią Kęsgailų giminę. Taip pat viena priežasčių, galėjusių kelti nerimą valdovo aplinkai, buvo Kęsgailų neloyalumas bei įtartinų ryšių su vokiečiais galimybė Lenkijos ir Ordino karo metais (1519-1521).⁵⁵

⁵² Lietuvos Metrika (1522-1530), 4-oji teismų bylų knyga, nr. 467. Paregė S. LAZUTKA. Vilnius, 1997, p. 376.

⁵³ Ibid., p. 171.

⁵⁴ Mažosios Lietuvos enciklopedija, T. IV, p. 848.

⁵⁵ Wojciechowski, Z. Zygmunt Stary (1506-1548), Warszawa, 1979.

Savaime suprantama, kad Aleksandro buvimas Ponų tarybos narių bei kitų įtakingiausių valstybės didikų aplinkoje, kūrė ryšius tarp atskirų giminių. Plėtoti sąsajas su Žemaitijos regionu ir jo valdytojais Aleksandras gavo galimybę jau būdamas Bonos politikos bendrašalininkiu kartu su tuometiniu Žemaitijos seniūnu Stanislovu Stanislovaičiu Kęsgaila.⁵⁶ Tai rodo, jog Bona Sforca, nepaisant to, jog Kęsgailų giminės atstovas buvo jos patikėtinis, Žemaitijoje turėjo savų tikslų ir užsibrėžtai jų siekė. Tam matyt įtakos turėjo 1480-1527 m. Lietuvos didikų kunigaikščių sąlyginai silpnos regionų politikos laikotarpis, leidęs periferijoje įsitvirtinti diduomenei. Kaip jau minėta, Bonos siekis galimai buvo rasti atsvarą Žemaitijoje pernelyg įsitvirtinusiems Kęsgailoms bei jų įtakoje esančioms bajorų giminėms. Kita vertus, tuo būdu matomas ir siekis pritraukti Žemaitiją prie kunigaikštystės, integruojant į Žemaitijos valdantįjį elitą bajorus iš kitų LDK regionų. Tam, kaip matome buvo pasitelktas Aleksandro Chodkevičiaus asmuo. Antai Žygimantas Senasis buvo kiek „pakoregavęs“ didžiojo kunigaikščio Aleksandro privilegiją žemaičiams, vienu metu grasino apskritai atimti žemaičių privilegijas. Jis neleido įsitvirtinti Žemaitijoje nė vienam stipresniam didikui, o didelę persvarą regione turėjusias generalinio seniūno pareigas atidavė „bežemiams“ (t.y. Žemaitijoje didesnių privačių valdų neturėjusiems) ne didžiausios galios didikams ir vidutiniams bajorams (Motiejui Kločkai ir Jurgiui Bilevičiui). Anot E. Saviščevo, vėliau Žygimantas Augustas, iš vienos pusės, suteikė didelę persvarą Chodkevičių giminei Žemaitijoje, iš kitos pusės, žaidė su žemaičių bajorija legalistinius žaidimus seimuose, tuo pačiu metu prastumdamas į regiono administraciją savo išdo agentus ir kreditorius. Tokiomis sąlygomis žemaičių savivaldos tradicijai teko trauktis.⁵⁷

1.3. Sąsajų su Žemaitija kūrimas per giminystės ryšius

Kita vertus, Žemaitijos seniūnija buvo galimybė imti plėsti savo žemėvaldą susigiminiuojant su kitomis įtakingiausiomis regiono giminėmis. Lygiai kaip ir to meto Europoje, santuokos dažnai buvo aikštingos, sudaromos praktiniais sumetimais norint vaikų, kurie stiprintų šeimos vardą ir finansinę padėtį.⁵⁸ Tad iš valdovo aplinkos įgijęs Vilkijos valdytojo postą, ryšius su Žemaitijos visuomene Aleksandras Chodkevičius ėmėsi statyti ir

⁵⁶ W. Pociecha, Krolowa Bona, 3, s. 64.

⁵⁷ SAVIŠČEVAS, E. Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas..., p. 181-182.

⁵⁸ OPPENGEIMER, P. Machiavelli. Gyvenimas ideologijos šešėlyje, Vilnius, 2018, p. 192.

tvirtinti per savo vaikų santuokas, kaip tuo metu ir buvo įprasta. Šeimyninių švenčių, tokių kaip vestuvės, suviešinimas buvo vienas iš bajorijos grupavimosi būdų.⁵⁹ Vaikų vedybas be didesnių išimčių rengdavo tėvai. Ir nors šiuo požiūriu šaltiniai ypač šykštūs, ir iš to, ką turime, aišku, kad XV-XVI a. žemaičių bajorija pasidavė bendrai praktikai. Juo labiau ji turėjo būti reikšminga regioninės bajorijos elitui.⁶⁰ Taip pat pastebėtinas ir Žemaitijos valdžios elito gyvenimo ryškėjantis santuokų politikos “atvirumas” reiškesi tuo, kad gana dažnai sutuoktinių vaikams ieškota už Žemaitijos ribų.⁶¹ Taigi, visų pirma, praėjus nemažai laiko nuo Vilkijos laikytojo pareigų gavimo, apie 1536-1537 m. Aleksandras pasirūpino savo sūnaus Jeronimo Chodkevičiaus vedybomis su Ona Šemetaitė. Tuo būdu Chodkevičių giminės Myšo-Šklovo atšaka gavo valdyti Šaukėnus, kurie tapo jų pagrindine rezidencija Žemaitijoje.⁶² Todėl, vis dėlto, remiantis G. Kirkienės tyrimu žemėvaldos Žemaitijoje pradininku reikėtų laikyti ne Aleksandrą, o jo sūnų Jeronimą Chodkevičių.⁶³ Šią santuoką su Šemetaitė galėjo įtakoti ne vienas veiksnys. Vienas jų – tai, kad Ona Šemetaitė buvo vienintelė Jono Šemetos ir Elžbietos Mikalojaitės Iljiničiūtės duktė, turėjusi paveldėti visą tėvų turtą.⁶⁴ Savaimė suprantama, kad naujų valdų įgijimo, praturtėjimo ir susigiminiavimo su įtakinga gimine galimybė galėjo būti nemenka paskata šiomis vedybomis susidomėti ne tik Aleksandriui Chodkevičiui, bet ir tarp kitų Žemaitijos elito atstovų, valdovo dvaro pareigūnų bei dvarionių. Jos santuoka su valdovo dvarioniu ir Sochočovo vėliavininku Laurynu Volskiu ilgai netruko, dėl pastarojo mirties 1530 m. Jau 1545 m. balandžio mėnesį Ona Šemetaitė jau vadinama Jeronimo Chodkevičiaus žmona.⁶⁵ Šia santuoka matyt buvo suinteresuoti ir Šemetos, kadangi žento Jeronimo Chodkevičiaus karjeros galimybės buvo pakankamai didelės, dėl jo tėvo įtakos valdančiajame elite ir karalienės Bonos politinėje grupėje. Kaip nurodo E. Saviščevas, Merkelis Šemeta buvo vienas stambiausių to meto Žemaitijos žemvaldžių: iš Kantauto giminės paveldėjo Šaukėnų valdą. Bet iki XVI a. vidurio šios giminės atstovų Žemaitijos bajorijos gyvenime beveik nepastebime. Vietos valdžios elite jie įsitvirtino pradėjus seniūnauti Jeronimui Chodkevičiui, kuris buvo Merkelio Šemetos svainis. Jeronimas Chodkevičius iš pradžių davė Šemetai valdyti

⁵⁹ SAVIŠČEVAS, E. *Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas...*, p. 218.

⁶⁰ *Ibid.*, p. 185.

⁶¹ *Ibid.*, p. 190.

⁶² KIRKIENĖ, G. *LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai...*, p. 161.

⁶³ *Ibid.*, p. 161.

⁶⁴ VISKANTAITĖ-SAVIŠČEVIENĖ, S. *Šemetų genealogija XV-XVI amžiuje*. In *Lietuvos istorijos studijos*. Sud. PŠIBILSKIS, B. V. T. 14, Vilnius, 2004, p. 39.

⁶⁵ *Ibid.*, p. 39.

Palangos ir Tendžiogalos valsčius, o paskui pasistengė, kad jam atitektų ir Beržėnų tujūnija.⁶⁶ Iš to matome, kad ši santuoka smarkiai prisidėjo ir prie Šemetų giminės iškilimo Žemaitijos valdančiajame elite.

Jeronimui Chodkevičiui jau gavus Žemaitijos seniūno postą, jo tėvas Aleksandras pasirūpino, kad būtų išlaikytas tam tikras simbolinis valdžios Žemaitijoje tęstinumas, ir 1546 metais savo dukrą Sofiją Chodkevičiūtę ištekino už Stanislovo Mikalojaičio Kęsgailos. Kaip žinoma, iš lietuviškos Deltuvos kilę Kęsgailos nebūtų turėję didelių galimybių Žemaitijoje giliau įleisti šaknis, jei ne viena aplinkybė – protėvio Valimanto santuoka su žemaičių bajoro dukterimi.⁶⁷ Tad čia matomas lyg ir šioks toks savotiškas bandymas iš Chodkevičių giminės atstovų pusės atkartoti Kęsgailų sėkmės istoriją regione. Beje, su Kęsgailų gimine palaikyti ryšius Aleksandras turėjo jau atsидūręs su jų atstovais vienoje grupuotėje, nukreiptoje prieš Mykolo Glinkio įtaką. Toje pačioje opozicinėje pusėje kaip ir Aleksandras Chodkevičius buvo tuometinis Žemaitijos seniūnas Stanislovas Jonavičius Kęsgaila. Taip pat kiek vėliau su šia gimine, kaip minėta, Aleksandras susidūrė veikdamas Bonos politinėje grupuotėje. Todėl, nenuostabu, kad aktyviai palaikydamos ryšius, šios dvi giminės nusprendė susigiminiuoti. Tačiau iniciatyvą susigiminiuoti su Chodkevičių gimine Kęsgailas galėjo inspiruoti politiniai sumetimai. Kęsgailų seniūnavimas Žemaitijoje smarkiai paveikė ir juos pačius, ir visuomenę, kurią jie valdė šimtmetį. Neatsitiktinai 1544 m. žemaičių bajorai seniūnu išsirinko vos per dvidešimt metų perkopusį Mykolo Kęsgailos proprovaikaitį Stanislovą Mikalojaitį Kęsgailą. Valdovas tokiam pasirinkimui nepritarė ir Kęsgailai kaip kompensaciją „atkišo“ Lietuvos didžiojo kunigaikščio stalininko, t.y. garbės, pareigas. Vargu ar jaunuolis buvo jomis patenkintas ir juo labiau vargu ar jis susitaikė su jam skirta padėtimi.⁶⁸ Tai rodo, jog Kęsgailų giminė pamažu spaudžiama iš viršaus ir praranda anksčiau turėtas pozicijas Žemaitijoje. Todėl siekdami sustiprinti savo pozicijas Kęsgailų atstovai turėjo remtis į giminę, kuri turėjo bent kiek didesnę valdovo bei karalienės Bonos palankumą. Beje, įdomu tai, kad Jeronimo žmonos Onos Šemetaitės dėdė Stanislovas Šemeta irgi buvo susigiminiavęs su Kęsgailų gimine, vedybomis su LDK žemės maršalkos Mikalojaus Kęsgailos dukterimi Ona Kęsgailaite. Neilgai trukus, vis dėlto, 1554 m. vienas po kito mirė paskutiniai Kęsgailos – Stanislovas ir jo sūnus Jonas.⁶⁹ Paskutinis šios

⁶⁶ SAVIŠČEVAS, E. Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas..., p. 169-170.

⁶⁷ PETRAUSKAS, R. Galia ir tradicija. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės giminių istorijos, Vilnius, 2016, p. 61.

⁶⁸ SAVIŠČEVAS, E. Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas..., p. 142-143.

⁶⁹ PETRAUSKAS, R. Galia ir tradicija..., p. 64.

giminės atstovas buvo būtent Jeronimo Chodkevičiaus sesers Sofijos Chodkevičiūtės ir Stanislovo Kęsgailos sūnus Jonas Kęsgaila, miręs 1554 metais.⁷⁰ Tuo būdu Chodkevičių giminė neteko vienintelės rimtos varžovės kovoje dėl Žemaitijos seniūnijos seniūno posto. Taip pat, tai išėjo į naudą ir kitoms Žemaitijos didikų giminėms. XVI a. 6-ojo dešimtmečio viduryje išmirus Kęsgailų giminės palikuonims, Zavišos ir Šemetos tapo pagrindiniais Kęsgailų turtų paveldėtojais, mat visas jų sukauptas turtas perėjo į Jono Kęsgailos tetų, Barbaros Kęsgailaitės Andrienės Zavišienės bei Onos Stanislovienės Šemetienės, šeimas.⁷¹ Taigi, Kęsgailų giminės išnykimas leido Chodkevičiams nevaržomai vis labiau įsigalėti Žemaitijos seniūnijos administracinėje sistemoje, ką matysime nagrinėdami Jeronimo Chodkevičiaus karjeros aspektus.

1.4. Žemaitijos regiono visuomenės įtaka giminės ryšių su Vakarų Europa formavimuisi

Šiame darbo skyriuje nagrinėsime, kaip Aleksandro Chodkevičiaus sukurtas santykis su Žemaitijos visuomene atvėrė galimybes Chodkevičių giminei susisiekti su Vakarų Europos pasauliu ir taip įgyti giminės atstovams platesnes galimybes kilti karjeros laiptais LDK valdovo dvare.

Prieš tai esančiame poskyryje jau šiek tiek užsiminėme apie šios giminės atstovų sąsajas su Prūsijos kunigaikščiu Albrechtu Hohencolernu. Viena vertus, Aleksandro domėjimasis naujomis galimybėmis už valstybės ribų galėjo būti susijęs su patirtu karjeros sąstingiu, kurį aptarėme ankstesniame šio darbo skyriuje. Kita vertus, Aleksandro Chodkevičiaus ryšius su Prūsijos kunigaikščiu Albrechtu turėjo įtakoti jo aktyvi diplomatinė veikla. Jau 1512 m. kovo 23 d. kartu su Ponų tarybos nariais – Vitebsko vaivada, maršalka ir sekretoriumi Jonu Sapiega, Slanimo vietininku ir maršalka Jonu Mikalojaičiu Radvila, Daugų vietininku, maršalka ir raštininku Bogušu Bogovitinavičiumi – vyko į Krokuvą. Iškilus karo su Maskva pavojui, 1513 m. Ponų taryba patikėjo Aleksandru Chodkevičiui ir Albertui Goštautui diplomatinę misiją į Poznanę prašyti Lenkijos karinės paramos, taip pat karalių atvykti į Lietuvą. G. Kirkienė linkusi manyti, jog Aleksandru Chodkevičiui, valdovo maršalkai, XVI a. antrojo dešimtmečio pirmojoje pusėje

⁷⁰ RAGAUSKIENĖ, R. Kęsgailos. In *Lietuvos didikai*. Red. J. JAŠINSKIENĖ. Kaunas, p. 101-102.

⁷¹ PIETKIEWICZ, K. Kieżgajlowie i ich latyfundiach do połowy XVI wieku. Poznan, 1982, s. 48-52.

buvo patikėta diplomatinės veiklos su Lenkija sritis.⁷² Būdamas patyręs ir įgudęs diplomatinėje veikloje Aleksandras Chodkevičius susikūrė galimybes bendravimui ir su aukštesnio rango asmenimis, tokiais kaip Albrechtas Hohencolernas. Vis dėlto, santykiams su Albrechto dvaru užmegzti reikėjo galingesnio valstybės pareigūno užtarimo, ir, LDK atveju, asmenys, teikę rekomendacijas patekti į Albrechto dvaro tarnybą, dažniausiai buvo Ponų Taryboje aukščiausias pareigas ėję asmenys.⁷³ Aleksandro atveju, tapus aktyviu karalienės Bonos politikos rėmėju, ir turint kontaktą su Ponų Taryboje esančiais jos šalininkais, tai padaryti neturėjo būti sudėtinga. G. Kirkienė tvirtina, jog intensyvūs ryšiai su Prūsijos kunigaikščiu jau buvo užsimezgę XVI a. trečiojo dešimtmečio pabaigoje, bei neatmeta galimybės, jog ryšius su Albrechtu Hohencolernu Aleksandras galėjo užmegzti per Albertą Goštautą, kuris palaikė su pastaruoju ryšius nuo 1529 m.⁷⁴ Tai būtų galima pagrįsti Alberto Goštauto laišku Prūsijos kunigaikščiui Albrechtui išsiųstu iš Bielsko 1529 m. gruodžio 5 d.⁷⁵ Tuo labiau šis ryšys galimas, kadangi jie abu priklausė tai pačiai karalienės Bonos politikai sekusiai linijai.

Kita vertus, nepaisant minėtos valdovo aplinkos įtakos, svarbų vaidmenį čia atliko ir sąsajos su Žemaitijos visuomene, kuri itin stipriai buvo veikiamą iš Prūsijos kunigaikštystės sklindančios reformacijos įtakos. Nemažai atskirų didikų šeimų Žemaitijoje buvo susijusios giminystės ryšiais, kas dar labiau skatino keitimąsi naujomis iš Vakarų Europos ateinančiomis idėjomis bei reformacinių konfesinių nuostatų plitimą. Kaip jau minėta, Chodkevičių giminės Myšo-Šklovo atšaka buvo susigiminiavusi su Kęsgailų gimine per Aleksandro Chodkevičiaus dukters Sofijos santuoką su Stanislovu Mikalojajičiu Kęsgaila, kuris itin aktyviai palaikė reformacijos idėjas Žemaitijos regione. Per Stanislovą Šemetą Chodkevičių giminės Myšo-Šklovo atšaka giminiavosi taip pat ir su Vnučkomis. Šiuo atveju, ši giminė svarbi tuo, kad Morkus ir Sofija Vnučkos buvo reformacijos rėmėjai Žemaitijoje. Sofija buvo Stanislovo Šemetos žmonos Dorotos sesuo, rėmė reformatus Žemaitijoje, todėl jos vaidmuo taip pat kaip ir Albrechto, galėjo būti svarbus Aleksandro Chodkevičiaus sūnaus Jeronimo posūkiui į liuteronybę ir abipusiam ryšių su užsieniu stiprinimui. Dar viena sesuo Ona buvo ištekėjusi už Jurgio Bilevičiaus, tad giminystės ryšiai išsiplėtė ir į Bilevičių giminę.⁷⁶ Taigi jau pamažu

⁷² KIRKIENĖ, G. *LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai...*, p. 120.

⁷³ ŠEDVYDIS, L. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdančiojo elito rengimas viešajam gyvenimui XVI-XVII a. viduryje. Daktaro disertacija. Kaunas, 2016, p. 73.

⁷⁴ KIRKIENĖ, G. *LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai...*, p. 126.

⁷⁵ *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 34. Romae, 1975, nr. 158, p. 186.

⁷⁶ VAIVADA, V. *Dėl M. Vnučkos giminystės ryšių*. In *Žemaičių praeitis*. t. 2. Vilnius, 1993, p. 83-85.

veikiamas reformacijos idėjoms palankios aplinkos Žemaitijos seniūnijoje, bei vis labiau įsigalinčio to meto visuomenėje siekio ugdyti savo sūnus užsienio valdovų dvaruose, kurį aptarsime kitame šio darbo skyriuje, Aleksandras Chodkevičius siekė palaikyti draugiškus ryšius su užsienio valdovų aplinka, ką rodo ir jo susirašinėjimai su Prūsijos kunigaikščiu Albrechtu.

2. JERONIMAS CHODKEVIČIUS – MYŠO-ŠKLOVO ATŠAKOS PRADININKAS

2.1. Ankstyvasis gyvenimo laikotarpis iki studijų ir karjeros pradžios

Šklovo-Myšo šakos pradininkas Jeronimas Chodkevičius anot A. Bonieckio⁷⁷, taip pat ir S. Kossakowskio⁷⁸ gimė 1500 metais. Lenkų biografiniame žodyne „Polski Słownik Biograficzny” taip pat nurodoma, jog „*Jeronimas Chodkevičius, grifo su kardu herbo turėtojas, Vilniaus kaštelionas, Aleksandro, Naugarduko vaivados sūnus, gimė apie 1500 metus.*“⁷⁹ Nors rodosi, galėtume pasitikėti keleto autorių tvirtinamu faktu, tačiau abejoti tuo verčia kai kurie Jeronimo Chodkevičiaus gyvenimo ir karjeros faktai, kuriuos trumpai apžvelgsime jau kitame šio darbo poskyryje. Kadangi iš tuometinės korespondencijos yra žinoma 1531 metų data, kada Aleksandro Chodkevičiaus sūnūs sukiojosi Prūsijos kunigaikščio Albrechto Hohencolerno aplinkoje⁸⁰, galima panagrinėti ar tikrai įprasta to meto visuomenėje buvo studijų laikotarpį pradėti taip vėlai, sulaukus 31-erių metų amžiaus? Iš tiesų, sulaukus trisdešimties to meto aplinkoje, būtų gana per vėlus amžius pradėti studijas. Įprastai tuo metu į peregrinacines keliones būdavo siunčiami jaunuoliai nuo 12 iki 20 metų. Kita vertus, abejoti tokia Jeronimo gimimo data leistų ir, kaip vėliau matysime, per vėlus pareigų gavimo laikas – Ašmenos laikytojo vietą jis gavo 1538 m.⁸¹ Tai reikštų, kad pirmąsias savo pareigas jis gavo labai vėlai, būdamas 38 metų. Šis amžius neatitinka tuo laikotarpiu įprasto amžiaus gauti pareigas. Taip pat pastebima, kad paprastai didikų atžalos tarnybą dvaruose pradėdavo būdami jauni, t. y. įžengę į trečiąjį savo gyvenimo dešimtmetį. Autorė pateikia ir pavyzdžių, kurių gausu to meto valdančiajame sluoksnyje, kaip antai: Mikalojus Radvila Juodasis, sulaukęs 29 metų, gavo labai aukštą didžiojo maršalkos urėdą, Radvila Rudasis, būdamas 32 metų, Lietuvos Brastos seime 1544 m. buvo paskirtas LDK taurininku. O štai Stanislovas Mikalojaitis Kęsgaila, būdamas maždaug 25 metų, tapo virtuvininku ir paskui – stalininku⁸². Atsižvelgdami į pateiktus argumentus, galime tik pritarti G. Kirkienės iškeltai minčiai, jog Jeronimas Chodkevičius iš tiesų gimė apie 1515 metus.

⁷⁷ BONIECKI, A. *Poczet rodow Wielkiego Księstwa Litewskiego w XV-XVI wieku*. Warszawa, 1888, s. 20-23.

⁷⁸ KOSSAKOWSKI, S. *Monografie historyczno – genealogiczne niektorych rodzin polskich*. T.1. Warszawa, 1876.

⁷⁹ *Polski Słownik Biograficzny*, t. 3, Kraków, 1937, s. 359-360.

⁸⁰ *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 52. Romae, 1981, nr. 640, p. 241.

⁸¹ BONIECKI, A. *Herbarz polski*. T. 1. Warszawa, 1900.

⁸² KIRKIENĖ, G. *LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai: XV-XVI a.* Vilnius, 2008, p. 127.

Tokiu atveju pirmąjį savo pareigybinį postą jis turėjo gauti būdamas dvidešimt trejų metų, kas to meto visuomenėje buvo įprastas laikas gauti pirmąsias pareigas valdovo dvare.

2.2. Ruošimosi valstybinei tarnybai laikotarpis ir ryšių su Albrechtu Hohencolernu pradžia

XVI a. pirmoje pusėje LDK bajorijos luomo atstovų lavinimasis akademijose buvo retas.⁸³ Todėl visai nenuostabu, jog nėra jokių duomenų apie Aleksandro Chodkevičiaus studijų laikotarpį. Vis dėlto, apie jo sūnaus Jeronimo Chodkevičiaus lavinimąsi pirmąsias žinias aptinkame jau 1531-1537 m. Aleksandro Chodkevičiaus korespondencijoje su Prūsijos kunigaikščiu. Iš dalies nenorėtume sutikti su L. Šedvydžio iškelta mintimi, kad LDK diduomenės atstovai iki XVI a. 4-5 dešimtmečio nebuvo entuziastingi peregrinacinių kelionių šalininkai.⁸⁴ Tai paneigia, Jeronimo Chodkevičiaus ankstyvojo lavinimosi ir gyvenimo faktai, bei ypač, kelionė į Šventosios Romos imperiją, kurią netrukus pristatysime. L. Šedvydis savo darbe tokio pobūdžio keliones apibrėžia peregrinacijos terminu. Peregrinacija, anot jo, tai ankstyvųjų Naujųjų laikų laikotarpiui būdinga kelionė siekti išsilavinimo užsienio valstybių akademijose bei mokantis privačiai užsienio valstybėse, skirta pasaulio pažinimui bei galinti turėti socializacijos bei inkultūracijos į savo socialinę padėtį funkciją.⁸⁵ Be to, R. Subotkevičienė savo straipsnyje išskiria tris keliavimo formas to meto Europoje: piligrimystę (peregrinatio majores), studijų (peregrinatio academica) ir pažintinę kelionę (Kavalierstour). Tarp labiausiai šiuolaikinėje historiografijoje paplitusių definicijų nurodoma ir Grand Tour.⁸⁶ Remdamiesi tuo, šiame darbe bandysime išsiaiškinti, kuriam lavinimosi tipui būtų galima priskirti Jeronimo Chodkevičiaus atvejį.

XVI a. pradžioje Prūsija pergyveno savo virsmą iš vienuolinio karinio ordino į pasaulietinę valstybę. Pokyčiai įvyko beveik visose naujai besiformuojančios valstybės gyvenimo sferose – ūkiniame, socialiniame, o taip pat ir konfesiniame. Natūralu, kad vykstant tokiems pokyčiams,

⁸³ ŠEDVYDIS, L. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdančiojo elito rengimas viešajam gyvenimui XVI-XVII a. viduryje. Daktaro disertacija. Kaunas, 2016, p. 82.

⁸⁴ Ibid., p. 52.

⁸⁵ Ibid., p. 63.

⁸⁶ SUBOTKEVIČIENĖ, R. „Nuo piligriminių kelionių prie kavalierių turų“ aristokratiškų kelionių ištakos ir jų vertinimai historiografijoje. In Krikščioniškosios tradicijos raiška viduramžių – naujųjų laikų kasdienybės kultūroje: europietiški ir lietuviški puslapiai (Acta Historica Universitatis Klaipedensis, t.XXVII). Sud. V. VAIVADA, Klaipėda, 2013, p. 141-142.

jau vien buvimas Prūsijos kunigaikščio Albrechto aplinkoje Jeronimui Chodkevičiui galėjo tapti efektyvia įvairiapusiška mokykla, mokančia kaip galima spręsti vienokias ar kitokias problemas. Nereikia užmiršti, kad Prūsijos kunigaikščio dvare, kuriame pakankamai aktyviai per pasiuntinybes reiškėsi ir bendravimas su kitų Vakarų bei Rytų Europos valdovais, jam susiformavo galimybė giliau susipažinti su platesniu Europos politinio gyvenimo kontekstu. Dvare buvo palankios sąlygos elgesio nuostatomis formuotis, suvokti rašto, spaudinių vertę, plačių ryšių su išsilavinusiais žmonėmis būtinybę, buvo išmokstama įprasto etiketo. Dvare jaunuoliai būdavo mokomi individualiai, pagal laisvą, būsima asmens veiklai pritaikytą programą.⁸⁷ Nors LDK diduomenės atstovų tarnyba Albrechto Hohencolerno dvare dažniausiai būdavo trumpa, nuo kelių mėnesių iki poros metų,⁸⁸ tai buvo svarbus jaunuolių gyvenimo momentas, kurio svarba aukštų pareigybių gavimui buvo labai didelė.

Iš 1536 m. rašyto kunigaikščio Albrechto laiško Žygimantui Augustui matyti, kad Jeronimas Chodkevičius taip pat atlikdavo pasiuntinio pareigas susirašinėjant Prūsijos ir LDK dvarams.⁸⁹ Vis dėlto, apie jo studijas Prūsijos kunigaikščio dvare, ar kurioje nors to meto akademijoje, užuominų aptikti nepavyko. Apie tai, kad Jeronimas nestudijavo 1533 m. Prūsijoje rodo ir Albrechto laiškas Aleksandrui, kuriame giriamas nenurodytas jo sūnus.⁹⁰ Šis nenurodytas sūnus yra įvardijamas 1532 m. laiške kaip Grigalius Chodkevičius.⁹¹ Todėl, jeigu Jeronimas būtų studijavęs kartu su broliu, tuomet jie laiškuose būtų minimi kartu ir daugiskaita.

Be to, tai kad Jeronimas daug vėliau negu brolis pradeda komunikuoti su kunigaikščiu Albrechtu rodo ir ankstyviausia aptikta jų korespondencija, datuotina 1536 m.⁹² Tiesa įdomu tai, kad pastarasis Jeronimo laiškas yra išsiųstas iš Švabijos ir jame pastarasis dėkoja kunigaikščiui Albrechtui už jam parodytą prielankumą. Šis laiškas įrodo, kad Jeronimas su Albrechto Hohencolerno protekcija 1536 m. buvo nuvykęs į Šv. Romos imperiją ir galimai užmezgė ryšius su imperatoriaus Karolio V ar kitų Švabijos regiono kunigaikščių dvarais. Šie užmezgti ryšiai galėjo turėti įtakos tam, kad 1555 m. Karolis V jam suteikė Šklovo ir Myšo grafo titulą. Kadangi

⁸⁷ LUKŠAITĖ, I. *Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje (XVI a. trečias deš.-XVII a. I deš.)*, Vilnius, 1999, p. 213.

⁸⁸ Šedvydis, p. 73

⁸⁹ *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 54. Romae, 1982, nr. 1270, p. 146.

⁹⁰ *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 53. Romae, 1981, nr. 797, p. 61.

⁹¹ *Ibid.*, T. 53. Romae, 1981, nr. 703, p. 13.

⁹² *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 35. Romae, 1975, nr. 478, p. 141.

informacijos, apie Jeronimo Chodkevičiaus studijas ar imatrikuliacijas Europos universitetuose, nepavyko rasti, bei remiantis jo laišku iš Švabijos, galima kelti mintį, jog tai nebuvo studijų kelionė (peregrinatio academica), kurią apibrėžė R. Subotkevičienė. Kita vertus, neatmestinas atvejis, jog galėjo būti atlikta imatrikuliacija pasirašant kitu vardu ar slapyvardžiu, kurio identifikuoti ir susieti su Jeronimo Chodkevičiaus asmeniu nepavyko.

Korespondencijos tarp Albrechto ir Jeronimo Chodkevičiaus pagausėjimas pastebimas tik Jeronimui su Bonos protekcija tapus Žemaitijos seniūnu 1545 m. Šis bendravimas buvo nulemtas Jeronimo užimamų pareigybių, kadangi į jas įėjo ir diplomatinių ryšių palaikymas, bei pasienio problemų sprendimas su kaimynės valstybės administracija bei valdovu. Vis dėlto, be gausybės tai liudijančių dalykinio pobūdžio laiškų būta ir asmeninio pobūdžio. Kaip matysime kitame šio darbo skyriuje, tokį asmeninio pobūdžio bendravimą galėjo nulemti Jeronimo sūnaus Jono Jeronimaičio lotynų kalbos studijos Karaliaučiaus universitete apie kurias užsimenama 1548 m. Jeronimo laiške iš Vilniaus.⁹³ Vykti į Karaliaučių skatino aukštojo mokslo poreikis bajorų tarpe, atvira parengtis ir susidomėjimas protestantišku mokymu, tinkamai ir plačiai paskleista informacija apie aukštosios mokyklos steigimą, kelių garsių lietuvių profesorių buvimas jame.⁹⁴ Būtent nuo 1548 metų prasideda artimesnis bendravimas su kunigaikščiu Albrechtu, ko neaptinkama korespondencijoje nuo 1545 iki 1547 metų. Tai, kad jie gerai sutarė anksčiau rodo tik jau minėtas Jeronimo laiškas siųstas Albrechtui iš Švabijos. Iš viso to galima daryti išvadą, kad asmeninio pobūdžio ryšiai daugiausia pasireiškė dėl Jeronimo sūnaus Jono Jeronimaičio Chodkevičiaus išvykimo studijuoti į Karaliaučių, ir tik šiek tiek prieš pat Jeronimo Chodkevičiaus karjeros pradžią.

2.3. Pareigybinės karjeros aspektai

Netrukus įgijęs naujų žinių, pasisėmęs naujų to meto Europoje gajų idėjų, grįžęs iš Prūsijos kunigaikščio dvaro Jeronimas Chodkevičius jau turėjo didžiules galimybes kilti karjeros laiptais ir jau 1538 m. gavo savo pirmąsias Ašmenos laikytojo pareigas. Tačiau vis dėlto pirmąsias valdovo dvaro pareigybes jis gavo Žygimanto Senojo valia 1542 metais, kai jis išdalijo kai kurias

⁹³ *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 38. Romae, 1976, nr. 1086, p. 43.

⁹⁴ LUKŠAITĖ, I. *Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje (XVI a. trečias deš.-XVII a. I deš.)*. Vilnius, 1999, p. 211.

laisvas vietas ir paskyrė Jeronimą Chodkevičių pataurininkiu. Anot G. Kirkienės šių pareigybių gavimą sąlygojo tam tikros nenumatytos aplinkybės – t.y. LDK aukščiausiųjų Ponų tarybos narių mirtys: „1541 m. iš gyvenimo išėjo Vilniaus vaivada ir kancleris Albertas Goštautas ir du Radvilos – Vilniaus kaštelionas ir didysis etmonas Jurgis Mikalojaitis Radvila, Radvilos Rudojo tėvas, bei Žemaičių seniūnas ir pataurininkis Jonas Mikalojaitis Radvila“⁹⁵. Atsiradus keletui laisvų postų buvo paskirti nauji pareigūnai. Jono Mikalojaičio Radvilos prieš tai užimta pataurininkio vieta atiteko Jeronimui Chodkevičiui. Tačiau kyla klausimas, kodėl postą gavo būtent Jeronimas Chodkevičius, kodėl ne vienas iš Radvilų? Tam lemiamos įtakos galiausiai turėjo Bonos Sforcos siekis palaikyti pusiausvyrą tarp giminių bei Radviloms priešpastatyti Chodkevičių giminės atstovus. Savo karjeros piką Jeronimas pasiekė kai jam 1544 m. pavyko įgyti vietą Ponų taryboje - jis buvo paskirtas Trakų kaštelionu. Praėjus vos metams, 1545 m. su karalienės Bonos protekcija jis gavo ir Žemaičių seniūno pareigas. Kai kurie istorikai kartais tvirtina, kad Žemaitijos seniūnas buvęs penktas valstybės administracijos pareigūnas iš karto po Vilniaus ir Trakų vaivadų ir kaštelionų.⁹⁶ Kaip minėta ankstesniame šio darbo skyriuje, šias pareigas iki tol ilgiausiai savo rankose turėjo Kęsgailų giminės atstovai. Vis dėlto, nereikia pamiršti, kad kaip ir tėvas Aleksandras Chodkevičius, Jeronimas buvo karalienės Bonos statytinis, turėjęs palaikyti regione jos vedamą politiką ir neturėjęs teisių perduoti šio posto vėliau savo sūnui, be vietos visuomenės išrinkimo bei valdovo pritarimo. Vis dėlto, kaip matysime, tai nesutrukdė vėlesniems Chodkevičių giminės atstovams užimti šias aukšto valstybinio rango pareigas. Iki Jeronimo paskyrimo Žemaitijos seniūnu šias pareigas turėjo ir kitų giminių atstovai: pavyzdžiui, Petras Kiška (1532-1535 m.), kurio sūnus Mikalojus buvo vedęs Jeronimo Chodkevičiaus dukterį Barborą⁹⁷, Radvilų giminės atstovas Jonas Mikalojaitis Radvila (1535-1542 m.), Motiejus Vaitiekaitis Kločka (1542-1543 m.), Jurgis Bilevičius (1543-1544 m.)⁹⁸ ir kiti. Kaip pastebi E. Saviščevas administracinės sistemos efektyvumui užtikrinti kandidatai į seniūno postą turėjo remtis plačia asmenine žemėvalda Žemaitijoje, tačiau XVI a. ketvirtajame dešimtmetyje seniūno pareigas ėję Petras Kiška, Motiejus Vaitiekaitis Kločka bei Jonas Radvila tokių pozicijų aiškiai stokojo.⁹⁹ Tuo tarpu Jeronimo Chodkevičiaus atveju matome, kad problema dėl žemėvaldos Žemaitijoje buvo išspręsta: be Šaukėnų, tenais įgijo

⁹⁵ KIRKIENĖ, G. *LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai: XV-XVI a.* Vilnius, 2008, p. 137.

⁹⁶ SAVIŠČEVAS, E. *Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409-1566 metais.* Vilnius, 2010, p. 33.

⁹⁷ ASADAUSKIENĖ, N. *Didikų Kiškų giminė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XV-XVII a. (geneologinis tyrimas).* Daktaro disertacija. Vilnius, 2000, p. 109.

⁹⁸ BONIECKI, A. *Poczet rodow Wielkiego Księstwa Litewskiego w XV-XVI wieku.* Warszawa, 1888, s. 48-49.

⁹⁹ SAVIŠČEVAS, E. *Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409-1566 metais...*, p. 168.

nemaža dvarų: Lyduvėnus, Viduklę, Kretingą, Skuodą, Gintališkę, Grūstę ir Godingą. Nepaisant to, Jeronimo Chodkevičiaus karjerą vis dėlto sudrumstė konfliktas su valdovu Žygimantu Augustu dėl opozicijos Radvilų atžvilgiu. Dėl to, jis neteko galimybės užimti atsilaisvinusių vietų Ponų taryboje 1549 metais. Tačiau neilgai trukus 1550 m. Jeronimas tapo Vilkijos laikytoju¹⁰⁰. Po to sekė devynerių metų pertrauka, kurios metu nebuvo pastebėta jokių svarbesnių pasikeitimų pareigybinėje karjeroje, iki kol jis tapo Vilniaus kaštelionu. Pastebėtina, jog tais pačiais 1559 metais pirmąjį karjeros žingsnį žengė ir vienintelis Jeronimo sūnus, Jonas Jeronimaitis Chodkevičius, tapdamas Lietuvos stalininku. Neilgai trukus, 1561 metais mirus Jeronimui Chodkevičiui, giminė neteko ir įtakos valdančiajame elite, prarasdami Vilniaus kaštelionijos ir Žemaičių seniūnijos dignitorijas. Iš tokios valstybinių pareigų gavimo dinamikos galima spręsti, kad ankstyvą ir gana sėkmingą karjeros eigą lėmė visų pirma jo tėvo Aleksandro Chodkevičiaus įtaka bei sukurtas bendravimo ratas, kurį ir perėmė sūnus.

2.4. Žemaitijos seniūno pareigybių bei Myšo-Šklovo grafo titulo gavimo aplinkybės

Iš šaltinių informacijos žinome, kad jau valdant Žygimantui Augustui Jeronimas Chodkevičius gavo postą Ponų taryboje, kai tapo Trakų kaštelionu, o netrukus, 1545 m. rugpjūčio 31 d. jis buvo paskirtas ir Žemaitijos seniūnu¹⁰¹. Nepaisant to, kad valdovas pasikeitė, karalienė Bona vis dar laikė savo rankose didžiulę įtaką valstybės valdyme. Todėl, atsižvelgiant į šį faktą, nenuostabu, kad ji visais būdais rėmė, palaikė ir kartais apdovanodavo savo politikos šalininkus ir rėmėjus, tarp kurių buvo Jeronimas kartu su tėvu Aleksandru Chodkevičiumi. Kaip minėta, iki tol, Kęsgailų giminė buvo įsitvirtinusi Žemaitijos seniūno pareigybėse jau nuo 1409 m., kai Žemaitija buvo įtraukta į Lietuvos didžiąją kunigaikštystę ir jos pirmuoju seniūnu buvo paskirtas Kęsgailų giminės atstovas Rumbaudas Valmantaitis. Vis labiau stiprindami savo valdžią Kęsgailos atėmė iš Žemaitijos bajorų teises rinkti tijūnus. Todėl, remdamiesi didžiojo kunigaikščio Kazimiero privilegija žemaičiams, nepatenkinti savivale bajorai ir tijūnai, dėl to apskundė seniūną valdovui. Viename iš šios privilegijos punktų yra nurodyta, kad „žemaičių tijūnai yra renkami bajorų ir juos tvirtina valdovas“.¹⁰² Tuo nepatenkintas valdovas savo ruožtu

¹⁰⁰ KIRKIENĖ, G. *LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai: XV-XVI a.* Vilnius, 2008, p. 183.

¹⁰¹ *Polski Słownik Biograficzny*. T. 3. Kraków, 1937, s. 359-360.

¹⁰² Lietuvos metrika (1387-1546), Užrašymų knyga 25. Parengė D. ANTANAVIČIUS, A. BALIULIS. Vilnius, 1998, p. 79.

paskirdamas nauju seniūnu Stanislovą Stanislovaitį Kęsgailą atėmė iš jo galimybę valdyti dalį jam priklausiusių valdų.¹⁰³ Iš to matome, kad valdovas kartu su karaliene Bona ėmė vesti aktyvią politiką Žemaitijoje, tam, kad kiek įmanoma susilpnintų pernelyg įsigalėjusią ir ėmusią savivaliauti Kęsgailų giminę. Šitokia valdovo aplinkos pozicija lėmė, kad karalienė Bona Sforca siekė paskirti jai pavaldų asmenį, vieną iš savo politinės grupuotės narių, kuris galėtų sukurti pakankamą atsvarą Kęsgailų įtakai. Tačiau, vis dėlto, kyla klausimas, kaip Chodkevičiai sugebėjo taip sutvirtinti savo pozicijas į šį postą? Visų pirma, kaip anksčiau minėta, tai įtakojo vienintelių Chodkevičių konkurentų bei giminaičių Kęsgailų giminės išnykimas. Įdomu tai, Platelių valdos į karalienės Bonos rankas pateko pagal Stanislovo Stanislovaičio Kęsgailos testamentą. Tai buvo pagrindinis privatus Kęsgailaičių ūkinis ir administracinis centras su pilimi ir jai pavaldžiu valsčiumi, nuo kurio vėliau atsiskyrė Palangos, Kretingos, Gargždų ir Grūstės valsčiukai. Nuo šio laikotarpio prie žemaičių seniūno pareigybės buvo „pridėtos“ Platelių ir Telšių laikytojo pareigybės. Būtent tokį pareigų junginį 1545 m. rudenį gavo naujasis seniūnas Jeronimas Chodkevičius.¹⁰⁴ Vis dėlto, paskutiniojo Kęsgailų giminės atstovo motina buvo būtent Jeronimo Chodkevičiaus sesuo Sofija, todėl tuo būdu pretenzijos į šią dignitoriją tik dar labiau buvo sustiprintos. Taip pat didelės įtakos pareigų gavimui turėjo užmegzti giminystės ryšiai su Žemaitijos seniūnijos visuomenės atstovais, apie kuriuos kalbėjome ankstesniame šio darbo skyriuje. Be viso to, dar Aleksandro Chodkevičiaus pradėta Žemaitijos seniūnijoje kurti žemėvalda (prasidėjusi nuo Vilkijos laikytojo posto suteikties) sudarė palankias aplinkybes ne tik tinkamai administruoti šį regioną, bet ir imti Chodkevičių giminės Myšo-Šklovo atšakai kurti atskirą nuo kitų giminės šakų, savą šeimos lizdą.

Kadangi šiame darbe mums aktualus Jeronimo, kaip Žemaitijos seniūno vaidmuo, turėtume bent trumpai aptarti pagrindinius šių svarbių pareigybių niuansus. Anot E. Saviščevo, Žemaitijos seniūno, kaip ir kitų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės seniūnų, pareigos išsirutuliojo iš Lietuvos didžiojo kunigaikščio vietininko pareigų.¹⁰⁵ Nuo 1441 m. įsigaliojusi žemaičių privilegijos nuostata dėl Žemaitijos seniūno renkamumo nereiškė, kad jis tapo savivaldos pareigūnas, nes kandidatų ratas nebuvo apibrėžtas vien Žemaitijos indigenais ir nedraudė seniūnui užimti valstybinius postus, susijusius su kitų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės regionų valdymu. Faktiškai seniūnus ir toliau delegavo valdovas, o žemaičių

¹⁰³ Любавский т. К., *Областное деление и местное управление Литовско-русского государства ко времени издания первого Литовского статута*, Москва, 1892, с. 202-208.

¹⁰⁴ SAVIŠČEVAS, E. *Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409-1566 metais*. Vilnius, 2010, p. 168.

¹⁰⁵ *Ibid*, p. 16.

išrinkti seniūnai, kaip valdovo skirti pareigūnai, dar valdė ir kitus LDK regionus. Todėl Žemaitijos seniūno institucija nebuvo vien Žemaitijos valdžios struktūra. Kaip tik dėl šios priežasties Žemaitijos savivaldos saugojimo ir organizavimo funkcijos atiteko žemesnio rango pareigūnams, smulkesnių teritorinių vienetų, valsčių, valdytojams – tijųūnams. Pagal 1441 m. ir vėlesnes Lietuvos didžiųjų kunigaikščių privilegijas žemaičiams tijųūnus turėjo rinkti vietos bajorai, o tvirtinti pats valdovas.¹⁰⁶ Taip pat pastebėtina, kad Žemaitijos seniūnijoje vietos seniūnas turėjo aukščiausias teismines, karines ir ūkines galias, o jo pagrindinė veikla siejosi su žemėvaldos, t.y. pilių, dvarų ir valsčių administravimu.

Nepaisant didžiulės vėlesnės įtakos Myšo-Šklovo grafų titulo gavimui, iš pradžių valdovo Žygimanto Augusto nuostatos Chodkevičių giminės atstovų atžvilgiu vargu ar buvo labai palankios. Tai iš dalies leistų teigti faktas, jog 1550 m. kovo 16 d. Žygimantas Augustas laiške svainiui Mikalojui Radvilai Rudajam, bijodamas, idant Barbora Radvilaitė nesijaudintų dėl motinos ligos, prašė jo stebėti, kad ponija Kęsgailienė ar Vladimiro seniūnienė nieko karalienei savo laiškuose apie tai neminėtų. R. Ragauskienė daro prielaidą, kad Barborai Radvilaitei 1548 m. išvykus į Lenkiją su ja susirašinėjo bent jau Stanislovo Kęsgailos žmona Sofija Chodkevičiūtė, Aleksandro Chodkevičiaus dukra ir Barbaros sesuo Ona-Radvilaitė-Kiškienė – Vladimiro seniūnienė.¹⁰⁷ Toks laiško turinys rodo šiojį tokį nepasitikėjimą iš valdovo pusės. Be to, lieka neaišku, ar Sofija Chodkevičiūtė nenorėjo pakenkti, atskleisdama Barborai Radvilaitei tiesą apie jos motiną. Taip pat pastebima, kad galėjo būti nemenkas spaudimas valdovui iš jo giminaičių Radvilų pusės nemėgti Chodkevičių šeimos. Tai rodo faktas, kad 1549 m. spalį etmonu paskirtas Mikalojus Radvila Rudasis, nors dėl totorių puolimo Naugarduke turėjo vadovauti pašauktinių bajorų kariuomenei, tačiau valdovo įsakyme žemionims nurodyta paklusti ne tik Radvilai Rudajam, bet ir Trakų kaštelionui Jeronimui Chodkevičiui. Dėl parodyto nepasitikėjimo išsikeidusį svainį vėliau Žygimantas Augustas patikino, kad iš tiesų jis įsakė Trakų kaštelionui vykti iš Žemaitijos į Naugarduką, bet ne etmonauti.¹⁰⁸ Iš visos šios pateiktos informacijos matome, kad Jeronimas Chodkevičius buvo aktyvus Radvilų politikos oponentas, ką lėmė jo priklausymas karalienės Bonos grupuotei. Todėl savaime suprantama, kad būdamas

¹⁰⁶ SAVIŠČEVAS, E. Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409-1566 metais. Vilnius, 2010, p. 16.

¹⁰⁷ RAGAUSKAS, A., RAGAUSKIENĖ, R. Barbaros Radvilaitės laišakai Žygimantui Augustui ir kitiems. Vilnius, 2001, p. 61.

¹⁰⁸ RAGAUSKIENĖ, R. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris Mikalojus Radvila Rudasis (apie 1515-1584), Vilnius, 2002, p.50-51.

Radvilų giminės rėmėjas, Žygimantas Augustas vargu ar norėjo matyti Jeronimą Chodkevičių aukščiausiose valstybės valdymo pozicijose. Tuo, kaip matome, neilgai trukus valdovas ėmėsi naudotis sumenkus motinos Bonos Sforcos spaudimui, ką galėjo matomai paveikti Žygimanto Senojo mirtis 1548 metais. Netrukus, 1549 m. kovą taip pat mirus ir Trakų vaivada kunigaikščiui Jonušui Jurgaičiui Alšėniškiui, bei balandžio 23 d. – Vilniaus vaivada Jonui Jurgaičiui Hlebavičiui, atsilaisvino dvi vietos Ponų taryboje, kurios buvo pačios svarbiausios ir prestižiškiausios valstybėje¹⁰⁹. Tačiau Žygimanto Augusto valia Jeronimas Chodkevičius, nors ir turėjo didelį šansą gauti šias pareigybes, jų neteko. G. Kirkienė pažymi, kad laisvos Ponų tarybos vietos buvo laikomos Radviloms, turėjusiems didelius Žygimanto Augusto įgaliojimus¹¹⁰. Valdovo nepasitikėjimo Chodkevičių giminės atstovu pavyzdį galime rasti ir tokiu atveju - jis kontroliavo Barbaros Radvilaitės laiškus jos motinai, pirmiausia dėl pastarosios palankaus požiūrio į buvusį karališkųjų vedybų priešininką, Vilniaus kaštelioną Jeronimą Chodkevičių.¹¹¹ Regėdamas savo slogius santykius su valdovu, savaime suprantama, jis bandė juos taisyti. Lenkų biografiniame žodyne minima, kad „gyva Chodkevičiaus veikla ir jo šalininkai 1548-51 metais sukėlė nemažai rūpesčių ne tik Radvilai, bet ir pačiam karaliui. Matydamas retėjančias savo šalininkų eiles jis siekė susitaikyti su valdovu, bet Radviloms jis ir toliau liko nepalankus“¹¹². Teigti, kad šis bandymas davė laukiamų rezultatų galima vien dėl to, nes 1555 metais Jeronimas Chodkevičius su diplomatine misija buvo išsiųstas pas Šv. Romos imperijos imperatorių Karolį V-ąjį bei buvo nominuotas savo valdų – Šklovo ir Myšo – grafo titulu.¹¹³

Vis dėlto, itin svarbu atkreipti dėmesį, kad dar neseniai istoriografijoje vyravo visai kitoks šios atšakos pavadinimas ir titulas. Pirmasis jį XIX a. antroje pusėje įvardijo S. Kossakowskis savo monografijoje, kaip „linia Bychowska na Bychowie“, t.y. Bychovo liniją.¹¹⁴ Tačiau į šį trijų giminės šakų klausimą iš naujo pabandė pažvelgti G. Kirkienė savo monografijoje ir nustatė, jog iš tiesų šios giminės atstovai buvo vadinami Myšo-Šklovo grafų titulu, remdamasi 1571 m. kovo 3 d. Žygimanto Augusto suteiktimi, kurioje prie visų Jono Jeronimaičio pareigų nurodomas

¹⁰⁹ KIRKIENĖ, G. *LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai: XV-XVI a.*, Vilnius, 2008, p. 181.

¹¹⁰ *Ibid.*, p. 183.

¹¹¹ RAGAUSKAS, A., RAGAUSKIENĖ, R. *Barboros Radvilaitės laišakai Žygimantui Augustui ir kitiems.* Vilnius, 2001, p. 152.

¹¹² *Polski Słownik Biograficzny.* T. 3. Kraków 1937, s. 359.

¹¹³ KOSSAKOWSKI, S. *Monografie historyczno – genealogiczne niektórych rodzin polskich.* T.1. Warszawa, 1876, p. 72-73.

¹¹⁴ KOSSAKOWSKI, S. *Monografie...* s. 44-46.

titulas būtent tokiu pavadinimu. Bychovo linijos pavadinimą autorė laiko tik XIX amžiaus genealogų konstruktu.¹¹⁵

2.5. Giminės konfesiniai lūžiai ir jų įtaka Myšo-Šklovo atšakos susiformavimui

Visų pirma kyla klausimas, kodėl šeimoje staiga atsirado toks plyšys, kuris neilgai trukus atskyrė ir suskaldė šeimą į tris skirtingais keliais nuėjusias atšakas? Viena vertus, Myšo-Šklovo atšakos susiformavimą būtų galima sieti su staiga atsiradusiais esminiais konfesiniais skirtumais ir lūžiu šeimos viduje. Šis skirtumas išryškėjo būtent tarp Jeronimo Chodkevičiaus, jo tėvo ir brolių konfesinių požiūrių. Šią konfesinių skirtumų problemą šeimoje puikiai atskleidžia G. Kirkienė savo monografijoje, kurioje nagrinėjo Aleksandro Chodkevičiaus vaikų krikšto problematiką. Anot autorės, konfesiškai Chodkevičiai turėjo būti graikų apeigų katalikai, atsižvelgiant į Aleksandro Chodkevičiaus konfesinę laikyseną tikėjimo atžvilgiu. Tačiau ar tikrai visi iš jų siekė palaikyti iš tėvo perimtą tikėjimo tradiciją ir tęstinumą šeimoje? Šaltiniuose aptinkami keturių Aleksandro Chodkevičiaus sūnų vardai - Jonas, Jeronimas, Grigalius ir Jurgis. Iš jų, trijų vaikų vardus – Jonas, Grigalius ir Jurgis – G. Kirkienė sieja su graikiška tradicija. Tuo metu, Jeronimo vardą labiau linkstama tapatinti su katalikiškąja tradicija. Tačiau Grigaliaus ir Jurgio Chodkevičių konfesinėms pažiūroms būdingi tam tikri idėjiniai „pustoniai“, kurie skyrėsi nuo brolio Jeronimo katalikiškos linijos. Remiantis autorės išsakytais argumentais, būtų galima juos laikyti linkus labiau į graikų apeigų katalikybę. Tačiau autorė neskuba atmesti ir antrojo krikšto galimybės Grigaliaus Chodkevičiaus atveju. Vis dėlto, Barbora Radvilaitė, laiške motinai, Grigalių Chodkevičių vis dar vadina „krikštytu rusu“,¹¹⁶ t. y. unitu, kaip ir jo tėvas, kas rodytų, jog antrojo krikšto nebūta.

Kaip minėta, istoriografijoje figūruoja keturių sūnų vardai, tačiau staiga apie vieną jų nelieka jokių žinių. Todėl autorė kelia dvi galimas priežastis – arba Jonas mirė jaunas, arba, krikštytas pagal graikų apeigas, vėliau priėmė antrąjį krikštą, kartu gavo ir naują vardą.¹¹⁷ Kodėl tai svarbu šiame darbe parodo tai, jog G. Kirkienė pastarąjį Joną Chodkevičių laiko esant tuo pačiu asmeniu su Myšo-Šklovo atšakos pradininku Jeronimu Chodkevičiumi. Galime tik pritarti G. Kirkienės minčiai, kad Jeronimas pirmasis iš Chodkevičių giminės perėjo į katalikybę, tai

¹¹⁵ KIRKIENĖ, G. LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai: XV-XVI a. Vilnius, 2008, p. 146-148.

¹¹⁶ RAGAUSKIENĖ, Barbora Radvilaitė., p. 76.

¹¹⁷ KIRKIENĖ, G. LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai..., p. 109-111.

pagrįsdama jam suteiktomis Trakų kašteliono ir Žemaitijos seniūno pareigomis. Tokį konfesinių nuostatų pokytį galima sieti ne tik su Jeronimo tėvo Aleksandro ar Prūsijos kunigaikščio Albrechto įtaka, bet ir su valdovo Žygimanto Senojo ir Bonos Sforcos nuostatomis tikėjimo atžvilgiu. Į sostą atsisėdus Žygimantui Senajam konfesinė situacija ir politika valdovo dvare galėjo keistis iš esmės, kadangi tiek valdovas, tiek ir valdovė Bona Sforca buvo uolūs katalikai. Nors būdamas Bonos malonėje, bei palaikydamas pakankamai gerus ryšius su Jeronimu Chodkevičiumi, Vilniaus vaivada Albertas Goštautas taip pat nepasitikėjo rusėnais. Tai atsispindi dar 1525 m. Geranainyse jo rašytame memoriale karalienei Bonai.¹¹⁸ Taip pat puikų pavyzdį pateikia G. Kirkienė, kad Trakų kaštelionas Jeronimas Chodkevičius, Vitebsko vaivada Stanislovas Kiška ir daugelis kitų yra „atsisakę katalikų tikėjimo dėl naujos tvarkos“.¹¹⁹ Todėl atsižvelgiant į tokį kontekstą bei valdovo dvaro politiką, bei siekdamas palankesnių galimybių gauti aukštus valstybinius postus, Jeronimas galėjo pereiti į katalikų tikėjimą, dėl ko vėliau atsirado, prieš tai minėta, keturių brolių egzistavimo problema. Tai galėjo būti gerai apgalvotas žingsnis, mat priklausymas stačiatikiškai LDK visuomenės pusei galėjo smukdyti galimybes kilti karjeros laiptais.

Vis dėlto, neatmestina galimybė, jog Jeronimas tapo kataliku savo noru. Tokią galimybę, kad Jeronimas pats pasirinko savo nuostatas tikėjimo atžvilgiu ir vėliau tapo kataliku rodo ir faktas, jog apie 1553 m. jis tapo evangeliku. Protestantizmas visų pirma buvo katalikų bažnyčios reforma, todėl būtų nelogiška manyti jog graikų apeigų katalikas galėjo staiga pasukti reformacijos idėjų linkme netapęs krikščionimi. Viena iš posūkio į protestantizmą priežasčių galėtų būti Jeronimo Chodkevičiaus sąsajos su žemaitiška visuomene. Žemaitija XVI a. itin stipriai buvo veikiama iš Prūsijos kunigaikštystės ateinančių žinių bei protestantizmo idėjų. Todėl nenuostabu, kad nemažai regiono įtakingiausių visuomenės veikėjų perėmė šias idėjas ir jas bandė pritaikyti savo aplinkoje. Chodkevičių šeimos atšaka įžengusi į Žemaitijos įtakingųjų ratą taip pat savaime buvo veikiama jos visuomenėje veikusių naujovių impulsų. Didžiulę įtaką tam turėjo jų bendravimo ratas, kurį Žemaitijoje teko susikurti, kadangi nemažai Jeronimo Chodkevičiaus pareigūnų ir bendravimo rato žmonių buvo nevietinės kilmės bei atkeliavo kartu su juo iš kitų LDK regionų. Jeronimas ir jo sūnus Jonas Chodkevičiai į Žemaitiją „atvedė“ visą būrį bajorų, kurie ilgainiui darėsi pastebimi viešajame regiono gyvenime: kunigaikščiai Borovskiai, Ilgovskiai, Borichovskiai, Vnučkos, Odachovskiai, Vitunskiai ir kt. Visos šios

¹¹⁸ RAGAUSKIENĖ, R. Barbora Radvilaitė, Vilnius, 1999, p. 76.

¹¹⁹ KIRKIENĖ, G. LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai: XV-XVI a. Vilnius, 2008, p. 168.

giminės nebuvo vietinės, bet trumpesniai ar ilgesniai laikui tokios tapo. Kai kurios net suformavo naujos kartos Žemaitijos tijųų dinastijas, valdžiusias jau XVI a. antrojoje pusėje.¹²⁰ Kaip minėta ankstesniame šio darbo skyriuje Chodkevičiai buvo susigiminiavę su Kęsgailomis. Būtent Jeronimo sesers Sofijos Chodkevičiūtės vyras Stanislovas Mikalojaitis Kęsgaila, būdamas protestantizmo šalininku, galėjo smarkiai paveikti ir savo giminaičių konfesines nuostatas. Kadangi šis didikas buvo išvykęs į protestantizmo tėvynę Vokietiją ir palaikė ryšius su Prūsijos kunigaikščiu Albrechtu, neatmestina, jog jis prisidėjo ir prie svainio Jeronimo Chodkevičiaus vėlesnio apsisprendimo protestantizmo naudai. Stanislovą Kęsgailą buvus aktyviu reformacijos rėmėju rodo ir tai, kad pas jį gyveno žymus liuteronų pamokslininkas Laurentijus Diskordija.¹²¹ Ir pats Jeronimas Chodkevičius vėliau rodė iniciatyvą į Žemaitijos seniūniją aktyviai kviesdamas atvykti protestantų dvasininkus. Laiške Prūsijos kunigaikščiui Jeronimas net nurodo, kad tokiems dvasininkams paskyrė Bažnyčią, kad jie galėtų savo gimtąja kalba skleisti idėjas Žemaitijoje.¹²² Gali būti, jog tai tie patys protestantų dvasininkai, kurie vyskupo Merkelio Giedraičio katalikų bažnyčių būklės aprašyme, vadinami eretikais, užėmę Šaukėnų bažnyčią.¹²³

Kitas išskylantis klausimas, kiek prie Jeronimo Chodkevičiaus tikėjimo nuostatų konversijos galėjo prisidėti kontaktai su Prūsijos kunigaikščiu Albrechtu? Kalbant apie tai kiek Albrechtas galėjo paveikti tai, jog 1553 m. Jeronimas tapo evangeliku liuteronu, būtų galima remtis jų asmeninio pobūdžio ryšiais, įtakotais pastarojo sūnaus Jono Jeronimaičio Chodkevičiaus studijų laikotarpio Prūsijos kunigaikštystėje. Kaip matėme, iš korespondencijos pobūdžio pasikeitimo iš dalykinės į asmeninę, jau 1548 metai turėjo būti Jeronimo Chodkevičiaus konfesinių nuostatų keitimosi pradžia. Jas iš pradžių galėjo pamažu transformuoti sūnaus Jono Jeronimaičio iš studijų parsivežtos liuteronųbe persisunkusios nuostatos, kurios visų pirma pasklido artimųjų tarpe. Be to, studijos Prūsijos kunigaikštystėje ne tik suteikė galimybę ugdytis reformacijos dvasioje, bet ir grįžus į gimtinę ją platinti tiek valdovo aplinkoje, tiek palaikant ryšius su kitomis didikų giminėmis. Tuo galima paaiškinti kodėl reformacijos idėjos taip plačiai pasklido didikų tarpe.

¹²⁰ SAVIŠČEVAS, E. Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409-1566 metais. Vilnius, 2010, p. 170.

¹²¹ WOTSCHKE, T. Abraham Culvensis: Urkundenbuch zur Reformationgeschichte Litauens, Altpreuussische Monatschrift, 42, 1905, p. 196.

¹²² Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 40. Romae, 1976, p. 180.

¹²³ VAIVADA, V. Bažnyčių tinklas Žemaitijoje (Descriptio diocesis Samogitensis“ duomenimis), Protestantizmas Lietuvoje: istorija ir dabartis, Vilnius, 1994, p. 45.

2.6. Jeronimo asmeninių savybių poveikis karjerai ir ryšiams

Asmeninės Jeronimo Chodkevičiaus savybės turėjo didelės įtakos jam gaunant atsakingas pareigybes, užmezgant ryšius. Būdamas vyriausias sūnus šeimoje, jis turėjo būti pavyzdys savo broliams ir seserims. Į jo asmeninių savybių tobulinimą nemažai investavo tėvas Aleksandras Chodkevičius. Pats patyręs gana ilgą nuosmukį pareigybėse, jis dėjo pastangas, kad jo sūnaus politinis kelias į valdantįjį elitą būtų daug lengvesnis. Visų pirma, kaip minėta, šios Aleksandro investicijos ir pastangos pasireiškė ryšių užmezgimu su Prūsijos kunigaikščio Albrechto dvaru ir šių ryšių perdavimu Jeronimui. Jeronimo asmeninės savybės taip pat nemažai turėjo būti įtakojamos ir giminės tradicijos. Didikas turėjo išsiskirti visose laiko dimensijose: apie šlovingą praeitį bylojo aukšta jo kilmė, dabartyje saistė luomo vertos garbingos elgsenos, gyvenimo principai, į ateitį krypo ilgalaikio bažnytinio ir pasaulietinio atminimo, pripažinimo lūkesčiai. Draugaujantiems ir konkuruojantiems, besigiminiuojantiems ir kariaujantiems didikams šie dalykai buvo bendri, tačiau skyrėsi paveldimas vardas ir ženklas (herbas). Todėl didiko realybė pirmiausia buvo giminės realybė – individualus gyvenimas tarp tėvų palikimo ir palikuonių paveldo. Kilminga giminė save suvokdavo visų pirma per tradiciją – kilmę ir priklausymą „namams“ (domus), t.y. tiek tėvonijų visumai, tiek gyvų ir mirusių giminaičių bendrijai. Didikai tikėjo savo sena kilme, nors istorijas apie protėvius jiems kurdavo rašytojai. Statė įspūdingas bažnyčias ir rūmus, nors nuolat stokodavo grynųjų pinigų. Gyveno neįtikėtinai mobiliai, žirgais, vežimais ar kariatomis įveikdavo milžiniškus atstumus, nors labiausiai vertino stabilumą ir savo giminės „lizdą“.¹²⁴ Tad įdomu, kiek šios išvardintos didikų giminės vertybės atsispindėjo paties Jeronimo Chodkevičiaus asmenybėje ?

Pradėdamas savo karjerą, kaip LDK pataurininkis Jeronimas Chodkevičius, taip kaip ir derėjo to meto didikui, turėjo polinkį į didybę ir ištaigingumą, ir tuo rodė savo ambicijas tapti vienu įtakingiausiu žmogumi valstybėje. Tai rodo Przewdziecki darbe aprašytas Jeronimo palydos dydis ir puošnumas per Žygimanto Augusto ir Elžbietos vestuves.¹²⁵ Kita vertus tai buvo ir būtinas dalykas, nes jau tuo metu reiškėsi Chodkevičių ir Radvilų politinės varžybos, kuriose nei viena pusė nenorėjo nusileisti kitai ir viešumoje pasirodyti kuo geriau.

¹²⁴ PETRAUSKAS, R. *Galia ir tradicija. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės giminių istorijos*. Vilnius, 2016, p. 10-11.

¹²⁵ PRZEZDZIECKI, A. *Jagiellonki polskie w XVI wieku*. T.1. Krakow, 1868, p. 107.

Jeronimo Chodkevičiaus tapimas Bonos šalininku rodė, kad jis eina tėvo numintu taku, tačiau neatmestina galimybė, jog ir pats savarankiškai, be tėvo nurodymo palaikė Bonos pusę. Jis galimai pats savyje buvo prieš Radvilų įsigalėjimą valstybės valdyme, todėl ir parėmė savo tėvo bei Bonos plėtojama politinę liniją. Priešiškumą Radviloms galėjo skatinti ir Jeronimo polinkis dominuoti. Dar prieš pradėdamas karjerą ir besisukdamas tiek kunigaikščio Albrechto aplinkoje, tiek stebėdamas savo tėvo karjerą jis matė politines kovas, valdžios siekimą, todėl Radvilos jam galėjo atrodyti kaip trukdis įsitvirtinti valdančiajame elite. Kita vertus, toks užtikrintas sekimas paskui karalienės Bonos nubrėžtą politinę liniją galėjo būti susijęs su Jeronimo nenoru nuvilti bei dėkingumu Bonai, už jos suteiktus Trakų kašteliono ir Žemaitijos seniūno urėdus.

Konfesinde nuostatose Jeronimas Chodkevičius bandė laviruoti panašiai kaip ir jo brolis Grigalius Chodkevičius. Iš tėvo paveldėto unitų tikėjimo jis perėjo į katalikų, įtakojamas valdovo aplinkos veiksnio. Likęs unitu jis ne tik būtų sunkiai radęs vietą aukščiausiuose valstybiniuose postuose, bet ir nebūtų galėjęs gauti katalikiškos Žemaitijos seniūno dignitorijos. Dėl priklausymo katalikiškai aplinkai į kurią įėjo vesdamas Šemetaitę ir įeidamas į regiono bajorijos elitą jis susikūrė aplinką, kurioje galėjo plėtoti savo žemėvaldą ir imti kurti atskirą nuo likusios giminės, Myšo-Šklovo atšakos lizdą. Katalikiška konfesinde linija jam suteikė daugiau galimybių tiek karjeros, tiek įtakos, tiek susigiminiavimo prasmėmis, o tai rodo, kad jis buvo nuovokus ir išnaudojo konfesinde aspektą savo naudai.

Žygimanto Augusto atveju, Jeronimas nebuvo labai lankstus, bet užsispyręs, nes ėjo ta pačia Bonos nubrėžta politine linija, kuri jai mirus, darė vis daugiau nuostolių jo karjerai. Jis Radvilas laikė savo varžovais ir nebandė nusileisti jų atžvilgiu, o tai labai kenkė jo santykiams su valdovu. Vis dėlto savo gyvenimo pabaigoje Jeronimas tapo šiek tiek nuosaikesnis valdovui ir siekė susitaikymo, dėl silpnėjančių savo politinės linijos šalininkų gretų. Šis kompromisų ieškojimas su valdovu leido jam padaryti staigų šuolį karjeroje.

Jeronimo Chodkevičiaus integravimasis į Žemaitijos bajorijos elitą lyg ir rodytų, kad jis sulaužė giminės tradiciją valdas daugiausia koncentruoti rusėniškose žemėse. Tuo būdu jis lyg ir pamynė pagrindinį giminės įstatymą – gerbti savo protėvių žemę ir šaknis iš kurių išaugo. Ateidamas į Žemaitijos elitą jis galėjo turėti asmeninių interesų, t.y. su žmonos kraičiu jis gavo nemažai žemėvaldos Žemaitijoje, taip pat susigiminiuodamas su įtakingomis Žemaitijos giminėmis jis užsitikrino Žemaitijos seniūno pareigybę ir palankesnes karjeros galimybes savo

sūnui. Tai rodo, kad jis buvo apsukrus ir sumanus žmogus, sugebantis pasinaudoti palankia situacija ir iš jos gauti kuo daugiau naudos.

Bendravimas su Prūsijos kunigaikščiu Albrechtu rodo, jog Jeronimas iki 1548 m. kad Jeronimas Chodkevičius buvo mandagus ir dalykiškas asmuo. Tai lėmė jo, kaip Žemaitijos seniūno pareigybės. Nuo 1548 m. laiškuose Albrechtui pasirodo ir draugiška, paprasta, su kasdieniais dalykais susijusi Jeronimo Chodkevičiaus pusė. Taip pat iš korespondencijos atsiskleidžia kad Jeronimas buvo dosnus žmogus. Pavyzdžiui, 1549 m. gegužės 9 dienos laiške nurodoma, kad Jeronimas Chodkevičius kunigaikščiui Albrechtui dovanavo lenktyninį žirgą.¹²⁶

Iš visų šiame skyriuje pateiktų Jeronimo asmenybės bruožų galima susidaryti tvirto, užsispyrusio, dalykiško, apsukraus, dėkingo, sumanaus ir draugiško asmens įvaizdį. Tad galima teigti, jog Jeronimas Chodkevičius atitiko beveik visus to laikotarpio didiko idealus, išskyrus vieną - vertinti stabilumą ir savo giminės „lizdą“. Savo giminės lizdą Jeronimas iškeitė į valdų ir įtakos plėtrą toli nuo tėvoninių valdų esančioje Žemaitijoje. Tačiau visa tai galimai darė tam, kad sustiprintų Chodkevičių giminės pozicijas ir iškeltų savo giminės atšaką į pačią elito viršūnę.

¹²⁶ *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 63. Romae, 1986, nr. 3333, p. 36.

3. JONAS JERONIMAITIS CHODKEVIČIUS – GIMINĖS ATŠAKOS POZICIJŲ STIPRINTOJAS ŽEMAITIJOJE

3.1. Jono Jeronimaičio Chodkevičiaus studijų metai

XVI a. viduryje peregrinacinės kelionės dar nebuvo dažnos. L. Šedvydis išskiria, kad tuo metu peregrinacijos kelionės su įsimatrikuliavimu akademijose bei užsienio monarchų dvarų lankymu atiliko vos keli asmenys, tarp kurių minimas ir Jonas Jeronimaitis Chodkevičius. Tuo remdamiesi, Jono Jeronimaičio lavinimosi laikotarpį, skirtingai nei jo tėvo Jeronimo, galime priskirti prie R. Subotkevičienės darbe pažymimo studijų (peregrinatio academica) peregrinacinės kelionės tipo.¹²⁷

Maždaug XVI a. viduryje jau yra pastebima ir nuostatų kaita dėl akademinio lavinimo suderinamumo su privilegijuota luomine padėtimi.¹²⁸ Todėl nenuostabu, jog Jonas Jeronimaitis Chodkevičius į Prūsijos kunigaikščio dvarą lavintis buvo išsiųstas vos dešimties metų.¹²⁹ Apie Jono Jeronimaičio studijų laikotarpį nemažai žinių pateikia išlikusi korespondencija tarp jo tėvo Jeronimo bei Prūsijos kunigaikščio Albrechto. 1548 m. sausio 7 dieną rašytame laiške pastarieji asmenys aptarinėja Jono Jeronimaičio galimybes Albrechto dvare išmokti vokiečių kalbos ir laisvųjų menų.¹³⁰ Viduramžiais ir Renesanso laikais vyravo įsitikinimas, kad gramatika yra pagrindinis iš septynių laisvųjų menų (kiti buvo logika, retorika, muzika, aritmetika, geometrija ir astronomija) ir kad lotynų, kartu su senovės graikų kalbos, gramatika atveria duris į visas svarbias žinias ir mintis, į svarbiausius pasaulio poezijos, istorijos ir filosofijos kūrinius.¹³¹ Todėl atsižvelgiant į to meto kontekstą, nenuostabu, kad galiausiai Chodkevičių giminės atžala Karaliaučiuje ėmėsi studijuoti lotynų kalbą.¹³² Neilgai trukus Karaliaučiaus akademijos

¹²⁷ SUBOTKEVIČIENĖ, R. „Nuo piligriminių kelionių prie kavalierių turų“ aristokratiškų kelionių ištakos ir jų vertinimai istoriografijoje. In Krikščioniškosios tradicijos raiška viduramžių – naujausiųjų laikų kasdienybės kultūroje: europietiški ir lietuviški puslapiai (Acta Historica Universitatis Klaipedensis, t.XXVII). Sud. V. VAIVADA, Klaipėda, 2013, p. 140-142.

¹²⁸ ŠEDVYDIS, L. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdančiojo elito rengimas viešajam gyvenimui XVI-XVII a. viduryje. Daktaro disertacija. Kaunas, 2016, p. 83.

¹²⁹ Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 69. Romae, 1988, p. 172.

¹³⁰ Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 38. Romae, 1985, p. 131.

¹³¹ VERDE, A. Lo studio fiorentino, 1473-1503: Ricerche e Documenti. 5 vols. Firenze e Pistoia: 1973-1994, p. 535-537.

¹³² Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 38. Romae, 1976, nr. 1086, p. 43.

imatrikuliacijos dokumentuose randame „Johannes a Cotkawicz“ vardą.¹³³ Kaip pažymėjo L. Šedvydis savo darbe, Joną Jeronimaitį Chodkevičių studijų kelionėje lydėjo nuo 2 iki 6 įsimatrikuliavusių asmenų.¹³⁴ Vienas jų buvo Jonas Šeduikonis, kuris kilęs iš LDK buvo vienas iš M. Mažvydo bendradarbių. 1547 m. jis kartu su Jonu Jeronimaičiu Chodkevičiumi įsirašė į Karaliaučiaus universitetą, 1549 m., spėjama, lydėjo Joną Jeronimaitį į Leipcigo universitetą, paskui – į Karolio V dvarą, o 1559 m. jiedu drauge grįžo į LDK.¹³⁵ Galimai į Karolio V dvarą Jonas Jeronimaitis pateko su Albrechto protekcija. Tai aiškėja iš jo laiško Jeronimui Chodkevičiui, kuriame dėkojama ir linkima sėkmės imperatoriaus dvare.¹³⁶ Kaip jau minėta, žinoma, jog Jonas Jeronimaitis 1550 metais buvo įsimatrikuliuavęs ir Leipcigo akademijoje.¹³⁷ L. Šedvydis savo daktaro disertacijoje neatmeta galimybės, kad imatrikuliacija Leipcigo akademijoje gali liudyti galimus kontaktus su Saksonijos kunigaikščio Mauricijaus dvaru¹³⁸, kurie mūsų manymu galėjo būti užmegzti tarpininkaujant tiek Prūsijos kunigaikščiui, tiek paties Jono tėvui Jeronimui Chodkevičiui, kelionės po Šv. Romos imperiją metu.

Reikia pažymėti, jog Jono Jeronimaičio Chodkevičiaus studijų laikotarpis turėjo didžiulės reikšmės šio giminės atšakos konfesinių nuostatų kaitai. Kaip jau minėta skyriuje skirtame Jeronimui Chodkevičiui bei jo vaidmeniui giminės konfesiniuose pasikeitimuose, Jonas Jeronimaičio konfesinės nuostatos perimtos iš jį supusios aplinkos tiek Žemaitijos seniūnijoje, tiek studijų laikotarpiu, paveikė ir jo artimiausią aplinką. Visų pirma pastebimas pasikeitimas Jeronimo Chodkevičiaus tikėjimo nuostatų atžvilgiu. 1553 m. jau yra žinoma, kad Jeronimas yra tapęs evangeliku liuteronu. Apie Jono Jeronimaičio pažiūras galima spręsti iš protestanto M. Paco parengtos knygos „Teisingojo tikėjimo išpažinimas“, kurią 1566 m. dedikavo LDK maršalkai, Žemaitijos seniūnui Jonui Jeronimaičiui Chodkevičiui tuo metu taip pat išpažinusiam liuteronizmą.¹³⁹

Vis dėlto atkreiptinas dėmesys, kad į liuteroniškas aukštojo mokslo įstaigas siųsti didikų, kurie visi buvo daugiau mažiau palankūs Reformacijai, palikuonys netapo liuteronais.

¹³³ ERLER, G. Die Matrikel der Albertus-Universität zu Königsberg, p. 8.

¹³⁴ ŠEDVYDIS, L. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdančiojo elito rengimas viešajam gyvenimui XVI-XVII a. viduryje. Daktaro disertacija. Kaunas, 2016, p. 61.

¹³⁵ Ibid., p. 243.

¹³⁶ Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 66. Romae, 1987, 3989, p. 93.

¹³⁷ ERLER, G. Die Matrikel der Universität Leipzig 1409-1559, Leipzig, 1896, p.684.

¹³⁸ ŠEDVYDIS, L. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdančiojo elito rengimas viešajam gyvenimui XVI-XVII a. viduryje. Daktaro disertacija. Kaunas, 2016, p. 75.

¹³⁹ POČIŪTĖ, D. Nematomos tikrovės šviesa. Reformacijos Lietuvoje asmenybės ir idėjos. Vilnius, 2017, p. 190-191.

Atvirksčiai – Kontrreformacijos paveikti Nesvyžiaus šakos Radvilos grįžo į katalikų tikėjimą, Bazelyje ir Leipcige studijavęs Teodoras Skuminas Tiškevičius liko stačiatikis, vėliau tapo unitu, visi Ostapo Valavičiaus giminaičiai perėjo į katalikybę, o Jonas Kiška tapo antirtinitoriumi. Todėl L. Šedvydis siūlo atsisakyti schematiško „konfesijos parsivežimo“ iš užsienio akademijų naratyvo.¹⁴⁰ Tačiau Chodkevičių giminės atšakos atveju matome, kad atsisakyti konfesijos parsivežimo idėjos būtų gana sudėtinga, mat akivaizdžiai matome sąsajas tarp Jeronimo ir Albrechto Hohencolerno susirašinėjimo dėl Jono Jeronimaičio studijų, po kurio laiko grįžus perimtų idėjų, bei po to sekusio Jeronimo atsivertimo. Todėl mūsų manymu, reformacijos idėjų perėmimui didelės įtakos turėjo jau Aleksandro Chodkevičiaus inicijuoti ilgamečiai draugiški ryšiai su Prūsijos kunigaikščiu, kurie savaime siekiant geresnės karjeros pradžios bei tinkamo sūnaus išsimokslinimo pagal to meto standartus, įtraukė Chodkevičių giminės Myšo-Šklovo giminės atstovus propaguoti Albrechto Hohencolerno skatinamas idėjas ir skleisti jas ne tik Žemaitijos seniūnijoje, bet ir po visą Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę.

3.2. Gyvenimo nuopelnai bei pareigybinės karjeros niuansai

Joną Jeronimaitį Chodkevičių reikėtų laikyti giminės politiniu lyderiu ir diplomatijos genijumi. Pirmąsias savo pareigybes Jonas Jeronimaitis gavo 1559 m. tapęs Lietuvos stalininku. Mirus tėvui bei atsilaisvinus Žemaitijos seniūno postui, vietos visuomenei nusprendus dėl kandidatūros tinkamumo, bei ją patvirtinus valdovui, Jonas Jeronimaitis 1564 m. tapo Žemaitijos seniūnu, Platelių bei Telšių laikytoju. Tiesa pastebėtina, kad jau 1567 m. pabaigoje Jonas Jeronimaitis turėjo nemažai valdų Žemaitijoje: žinome jį 1567 m. gruodžio 13 d. įsigijus Skuodo miestelį Žemaitijoje ir Viešvėnų valsčiuje penkis kaimus: Narvidus, Rodunę, Kvimpus, Keinus, Trumbokus, taip pat penkis kaimus Viduklės valsčiuje: Šunolaukus, Žolpes, Laukogalą, Šepelius, Gedgolaičius.¹⁴¹ 1568 m. rugpjūčio 5 d. valdovas dovanojo Jonui Jeronimaičiui Chodkevičiui Gintališkės ir Grūstės valsčius, turinčius 91 kaimą Žemaitijoje.¹⁴² Iš to sprendžiant, sąsajos su Žemaitija šio giminės atšakos atstovo buvo itin stiprinamos per žemėvaldą. Kaip ir ankstesni Chodkevičių giminės atstovai, savo pozicijas Jonas Jeronimaitis stiprino per santuoką ir giminystės ryšius. Vis dėlto, jis per santuoką susigiminiavo su Žemaitijos

¹⁴⁰ ŠEDVYDIS, L. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdančiojo elito rengimas viešajam gyvenimui XVI-XVII a. viduryje. Daktaro disertacija. Kaunas, 2016, p. 92.

¹⁴¹ KIRKIENĖ, G. LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai: XV-XVI a. Vilnius, 2008, p. 156.

¹⁴² Ibid., p. 163.

regionu nesusijusia gimine, Mažosios Lenkijos didikų Zborowskių gimine. Jis vedė aukščiausio Lenkijos pasaulietinio pareigūno Krokuvos kašteliono Martyno Zborovskio dukterį Kristiną, kurios brolis Sandomiro vaivada Petras Zborovskis buvo vienas įtakingiausių pareigūnų pirmųjų dviejų tarpuvaldžių metu, aktyviai palaikęs Henriko Valua ir Stepono Batoro kandidatūras į Lietuvos ir Lenkijos sostą.¹⁴³ Kaip matysime kitame šio darbo skyriuje, tai buvo ne vieninteliai būdai stiprinti savo šeimos įtaka regione. 1566 m. kovo 11 d. Vilniaus seime jis buvo paskirtas valdovo LDK žemės maršalka. Šias pareigas anksčiau ėjo Mikalojus Radvila Juodasis.¹⁴⁴

Tais pačiais metais jis tapo ir Livonijos žemės administratoriumi bei etmonu. Pasvalio sutartimi 1557 m. rugsėjo 5-14 d. Livonija pateko Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės įtakon ir sudarė karinę LDK ir Livonijos konfederacijos sąjungą. Pasvalio sutartys padėjo pamatus daliai Livonijos prijungti prie LDK ir paspartino Livonijos konfederacijos žlugimą.¹⁴⁵ Kaip žinoma, Livonija XVI-XVII a. sandūroje išgyveno sudėtingą laikotarpį ir palaipsniui vis labiau silpnėjo iš vidaus. Prie to prisidėjo ir reformacijos veiksnys, kuris dar labiau supriešino iš atskirų valstybių sudarytą teritoriją. Be to, dar įtakos turėjo ir Rygos arkivyskupo prieštaravimai su Livonijos ordinu. Visa tai sunaikino Livonijos konfederaciją iš vidaus, o tuo netruko pasinaudoti išorės veiksniai, t. y. LDK, Rusija, Švedija ir Danija. Kiekviena jų turėjo pretenzijų į suirusios valstybės teritoriją. Rusijai tai buvo galimybė prasikirsti langą į Baltijos jūrą, Švedijai Baltijos jūrą paversti savo vidiniu ežeru, o LDK Livonija buvo reikalinga tam, kad šalia nebūtų naujo agresyvaus kaimyno, kuris kėsintųsi į LDK. Valdyti ir administruoti tokiam prieštaravimų varginamam valstybės dariniui reikėjo neeilinio asmens, kuris sugebėtų užtikrinti tvarką ir apsaugoti Livonijos sienas. Jono Jeronimaičio paskyrimas į Livoniją, būti šios žemės administratoriumi, anot B. Dundulio buvo įtakotas ir to fakto, kad jis moka vokiečių kalbą, yra studijavęs Vokietijos universitetuose, bei svarbiausia, kad jis pats buvo protestantas.¹⁴⁶ Būtent todėl, patekęs į tokią artimą savo nuostatomis aplinką, jis galėjo sėkmingai administruoti šį protestantišką regioną. Nepaisant to, būtent Reformacijos procesas ir sustiprino Livonijos valstybių tarpusavio prieštaravimus ir buvo viena iš konfederacijos suirimo priežasčių.¹⁴⁷ Būdamas šio regiono administratoriumi, jis turėjo teisę skirti seniūnus, teisėjus, spręsti bylas apeliacinės instancijos teisėmis, vadovauti kariuomenei, prižiūrėti pilis ir jų apsaugą, kviesti

¹⁴³ KIRKIENĖ, G. LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai: XV-XVI a. Vilnius, 2008, p. 144.

¹⁴⁴ Ibid., p. 193.

¹⁴⁵ TYLA, Antanas. *Lietuva ir Livonija XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje*. Vilnius, 1986, p. 18.

¹⁴⁶ DUNDULIS, B. Lietuvos užsienio politika XVI a. Vilnius, 1971, p. 182.

¹⁴⁷ TYLA, Antanas. *Lietuva ir Livonija XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje*. Vilnius, 1986. p. 9.

pašauktinių kariuomenę, uždėti muitus, nustatyti mokesčius karo reikalams, įkurti miestus, dalyti dvarus, tvirtinti dvarų valdymo teisėtumą.

Kitas, labai svarbus Jono Jeronimaičio nuopelnas, buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės savarankiškumo nuo Lenkijos stiprinimo politika. Baigiamajame Liublino unijos etape jis vadovavo lietuvių delegacijai ir, būdamas Liublino unijos projekto bendraautorius, sunkiose derybose su lenkais, vis dėlto, sugebėjo pasiekti Lietuvai naudingų sąlygų. Pirmasis Jono Jeronimaičio asmenyje išvelgęs diplomata yra istorikas Edvardas Gudavičius. Jis teigia, kad ne mažiau nei „patriotiškasis“ Mikalojus Radvila Rudasis, jis trukdė ir sutrukdė lenkų ankesionistams siūlydamas realios lygiateisės unijos modelį.¹⁴⁸ Pirmajame derybų dėl Liublino unijos etape delegacijai vadovavo Mikalojus Radvila Juodasis, vėliau – Mikalojus Radvila Rudasis, kol Lietuvos delegacija išvyko iš Seimo, o antrajame etape delegacijos vadovu tapo Jonas Jeronimaitis Chodkevičius. Nors istorikai dažniausiai mano, kad antrasis derybų etapas iš esmės nieko nelėmė, tačiau E. Gudavičius pateikė labai dramatišką derybų situaciją, kuri susiklostė Lietuvos delegacijai išvykus iš Liublino. Visų pirma Palenkės, Voluinės, Kijevo ir Braclavo vaivadijų jungimo prie Karūnos procesas buvęs žiaurus, nes Lietuvos pareigūnai iš tikrųjų buvo virkdomi reikalaujant prisiekti Lenkijos Karūnai, o iš nepriėmusių, kaip minėta, buvo atimamos dignitorijos ir dvarai.¹⁴⁹ Jonas Jeronimaitis Chodkevičius, turėdamas sukalbamesnio Lietuvos atstovo įvaizdį derybose, buvo gavęs Mikalojaus Radvilos Rudojo pritarimą dėl šių veiksmų, todėl rėmėsi Aleksandro 1501 m. aktu ir tinkamai jį priešpriešino vykdomam visapusiškam Lietuvos prijungimo aktui. Kaip pastebi E. Gudavičius, tuo metu Lietuvos valstybingumui buvo svarbūs du klausimai: Lietuvai brukamo unijos projekto priėmimas ir karaliaus raštų, skirtų naujai atsiradusiai valstybei, antspaudavimas. Jono Jeronimaičio Chodkevičiaus kalba padarė didelį įspūdį. Antspaudų klausimas buvo atidėtas ateičiai, o ši ateitis įteisino abiejų antspaudų naudojimą.¹⁵⁰ Iš viso to aiškėja, kad Joną Jeronimaitį Chodkevičių reikėtų laikyti giminės politiniu lyderiu ir diplomatijos genijumi.

¹⁴⁸ GUDAVIČIUS, E. Lietuvos istorija, Nuo seniausių laikų iki 1569 metų. T. 1, Vilnius, 1999, p. 619.

¹⁴⁹ KIRKIENĖ, G. LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai: XV-XVI a. Vilnius, 2008, p. 197.

¹⁵⁰ GUDAVIČIUS, E. Lietuvos europėjimo keliais. Istorinės studijos. Sud. A. Bublauskas, R. Petrauskas, 2002, p. 278-279.

3.3. Sąsajų su žemaitiška kilme paieškos

Ankstyvaisiais naujaisiais laikais iš naujo atrasti antikos epochos pasiekimai vis labiau skatino tapatinimąsi su antikiniais mitais bei jų herojais, iš ko galiausiai gimė kilmės mitai. Pastaruosius pagal užsakymus, sau ir savo giminei, kūrė ne tik įvairių šalių valdovų dinastijos, savo valdžios legitimumui pagrįsti, bet taip pat ir įvairių didikų šeimos. Nepaisant visko, didikai tikėjo savo sena kilme, nors istorijas apie protėvius jiems kurdavo rašytojai.¹⁵¹ Augustinas Rotundas savo veikale „Lenko pasikalbėjimas su lietuviu“ LDK valdovus kildino iš Palemono: „Mūsų kronikos išsaugojo tų laikų atminimą, kai į šiuos kraštus prieš pusantro tūkstančio metų nuo Nerono žiaurumų iš Romos bėgdamas, su savo kariauna atvyko P. Libonas, kurį mūsiškiai, klaidingai jo vardo raidės sukeitę, Palemonu vadina. <...> Iš to Libono ir mūsiškis valdovas yra kilęs – kaip liudija senosios, rusų kalba parašytos mūsų kronikos“¹⁵². Kilmės mitų kūrimas nebuvo išimtis ir Chodkevičių giminės atstovų tarpe. G. Kirkienė savo darbe taip pat pastebėjo, jog Chodkevičiai XVI a. aštuntajame dešimtmetyje jau teisinosi dėl savo stačiatikiškos praeities.¹⁵³ Tad kyla klausimas, kodėl buvo siekiama atsiriboti nuo tikrųjų šaknų ir imti kurti naują kilmę iš Žemaitijos patvirtinantį mitą? Bet pirmiausia, ištyrinėkime kaip formavosi Chodkevičių žemaitiškos kilmės koncepcija.

Kilmės mito, XVI a. II pusėje susiejusio Chodkevičių giminę su Žemaitija, iniciatorius buvo Jonas Jeronimaitis Chodkevičius, kurio motyvus netrukus plačiau ir panagrinėsime. Be kilmės mito kūrimo iniciatyvos, jis ėmėsi ir kitų priemonių, tokių kaip miesto pavadinimo sutapatinimas su legendiniu Chodkevičių giminės pradininku Bareika. Todėl šalia Ylakių 1568 m. įkūrė šio legendinės giminės pradininko vardu pavadintą Bareikų miestą, kuris sudegė per XVII a. karus su švedais.¹⁵⁴

Jono Jeronimaičio užsakymu, Chodkevičiams kilmės mitą, susijusį su Žemaitija, ėmėsi kurti Motiejus Strijkovskis. Pastarasis apie 1562 ar 1563 metus baigęs mokyklą, netrukus (vėliausiai 1565 metais) atvyko į Lietuvą ir kurį laiką tarnavo LDK kariuomenėje, daug keliavo. Kaip užsimena J. Tumelis, dar karo tarnybos laikais Strijkovskis suartėjo su Chodkevičiais ir net

¹⁵¹ PETRAUSKAS, R. *Galia ir tradicija. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės giminių istorijos*, Vilnius, 2016, p. 11.

¹⁵² „Lenko pasikalbėjimas su Lietuviu“, in: Šešioliktojo amžiaus raštija, Vilnius, 2000, p. 185.

¹⁵³ KIRKIENĖ, G. *LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai: XV-XVI a.* Vilnius, 2008, p. 72.

¹⁵⁴ GADON, M. *Opisanie powiatu Telszewskiego w gubernii Kowienskiej w dawnem Xięstwie Zmujdzkiem polozonego.* Wilno, 1846, s. 52-53.

gyveno jų dvaruose.¹⁵⁵ Kita vertus jo ryšiai su Chodkevičiais galėjo būti užmegzti ir per bendrus pažystamus. E. Patiejūnienė savo darbe, skirtame nagrinėti M. Strijkovskio kronikai, pateikia tam tikrų ryšių tarp M. Strijkovskio, A. Rotundo ir Jono Jeronimaičio Chodkevičiaus egzistavimo faktą: „Strijkovskis nurodo Dusburgiečio kronikos nuorašą gavęs iš Vilniaus vaito Augustino Rotundo, kuriam savo ruožtu nuorašą paskolinęs Livonijos administratorius Jonas Chodkevičius“.¹⁵⁶ Įdomu tai, kad Vilniaus vaitas Augustinas Rotundas buvo aktyvus katalikybės puoselėtojas, turėjęs didžiulės įtakos vėlesniam Jono Jeronimaičio atsivertimui į katalikų tikėjimą,¹⁵⁷ todėl nenuostabu, kad jie palaikė draugiškus ryšius. Anot autorės jo perėjimas į katalikų tikėjimą įvyko 1571 metais. Todėl, visai nenuostabu, jog ir Augustinas Rotundas savo darbuose palaikydamas savo draugo norą pritemti savo kilmę prie Žemaitijos regiono, bandė įteigti, jog Chodkevičiai yra sena lietuviška giminė. Nuo 1575 metų Strijkovskis gyveno Slucke pas kunigaikščius Olelkaičius. Po J. Olelkaičio mirties (1578) persikėlė į Varnius, jo mecenatu tapo Žemaičių vyskupas Merkelis Giedraitis.¹⁵⁸ Kaip taikliai pastebi E. Saviščevas, samdinio iš Mozūrijos, M. Strijkovskio pasirodymas Žemaitijoje nebuvo atsitiktinis. Jis tarnavo šio krašto valdytojams ir buvo savotiškas sraigtelis sudėtingoje to laikotarpio Žemaitijos administracijos mašinoje.¹⁵⁹ Apie 1575-1577 metus Strijkovskis parašė „Apie garbingosios lietuvių, žemaičių ir rusų tautos pradžią, kilimą ir narsą, karžygiškus darbus ir vidaus reikalus, ligi šiol niekieno nerašytus“, kuriame ir pateikė pirmąją žemaitiškos kilmės Chodkevičių giminės versiją, kuria vėliau rėmėsi ir perėmė kiti to meto istorikai. Anot M. Strijkovskio, Chodkevičius reikėtų kildinti iš žemaičių bajoro Bareikos.¹⁶⁰ Kita vertus jis neatmeta ir ankstesnių giminės pirmtako sąsajų su rusėnais, teigdamas, jog Bareika įveikė totorių galiūną ir šitaip išvadavo Lietuvos valdomas rusėnų žemes nuo priklausomybės totoriams.¹⁶¹

M. Strijkovskio „Kronika“ ilgą laiką buvo beveik vienintelis veikalas, teikiantis žinių apie krašto praeitį. Ja naudojosi vėlesni Lietuvos istorikai, tarp kurių buvo A. Kojelavičius-Vijūkas.¹⁶² Svarbiausias jo istorijos veikalas yra dviejų tomų Lietuvos istorija (iki Žygimanto Augusto mirties), išleista lotynų kalba. Tačiau, kaip pastebėjo M. Jučas, jo Lietuvos istorija nėra

¹⁵⁵ *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. II: *XVI amžius*. sud. VĖLIUS, N. Vilnius, 1996, p. 499.

¹⁵⁶ PATIEJŪNIENĖ, E. Trys Motiejaus Strijkovskio kronikos vertimo ištraukos, In *Senoji Lietuvos literatūra*, 33 knyga, 2012, p. 226.

¹⁵⁷ BARYCZOWA, M. Augustyn Rotundus Mielecki, wojt Wilenski, pierwszy historyk i apologeta Litwy, *Ateneum Wilenskie*, r. 11, Wilno, 1936, s. 118.

¹⁵⁸ Motiejus Strijkovskis. In *Mažosios Lietuvos enciklopedija*, T. IV, Vilnius, 2009, p. 343.

¹⁵⁹ SAVIŠČEVAS, E. *Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409-1566 metais*. Vilnius, 2010, p. 28.

¹⁶⁰ STRYJKOVSKI, O *poczarkach...*, s. 239-243

¹⁶¹ *Ibid.*, s. 241.

¹⁶² Motiejus Strijkovskis. In *Mažosios Lietuvos enciklopedija...*, p. 343.

originalus veikalas, o veikiau Motiejaus Strijkovskio Kronikos (1582) perdirbinys lotynų kalba.¹⁶³ Tad atkartodamas tai ką prieš jį pasakė M. Strijkovskis, Kojelavičius-Vijūkas teigė, kad esą Chodkevičių giminė kildinanti save iš „XIII a. Vytenio dvarionio Bareikos, garsėjusio jėga, narsumu ir greitu ėjimu, dėl ko buvo praminti Chodkomis“.¹⁶⁴

XIX a. istoriografijoje į Chodkevičių žemaitiškos kilmės klausimą imta žiūrėti įtariai ir kritiškai. Iš XVI a. atkeliavusį Chodkevičių giminės kilmės aiškinimą vis dar palaikė S. Kosakovskis savo darbe.¹⁶⁵ Tačiau ėmė atsirasti vis daugiau istorikų, kurie buvo linkę Chodkevičius kildinti ne iš Žemaitijos, kaip iki tol buvo įprasta, bet iš rusėnų žemių. Rusėniškosios Chodkevičių kilmės pradininkas buvo A. Bonieckis ir remdamasis susirašinėjimu tarp Jono Bielskio ir Grigaliaus Chodkevičiaus, ėmė kildinti šią giminę iš rusėnų žemių.¹⁶⁶ Jo pavyzdžiu taip pat pasekė K. Ljubavskis, O. Haleckis bei kiti autoriai, palaikydami šią A. Bonieckio iškeltą mintį.

Kaip minėta šiuolaikinėje istoriografijoje Chodkevičių kilmės klausimu savo svarstymus yra pateikusi tik G. Kirkienė. Ji pirmoji ėmėsi sistemškai nagrinėti Chodkevičių giminės kilmę bei ankstyvąjį jos raidos laikotarpį. Autorė giminės kilmės ašimi laiko būtent Chodką Jurgaitį ir į giminės kilmės problematiką žiūri per giminės atstovų karjeros galimybių bei priklausymo valdžios elitui prizmę. Galiausiai G. Kirkienė pripažįsta, kad šios giminės kilmės klausimas vis dar skamba abstraktokai.¹⁶⁷

Taigi iš viso to galime pasakyti, jog praktiškai būtų neįmanoma nei paneigti žemaitišką Chodkevičių kilmę, nei tikėti, jog XVI a. istorikai rašė teisybę, remiantis to meto mada kurti sau ir savo giminei kilmės mitus. Vis dėlto, nereikėtų pamiršti, kad ir mituose neretai slypi lašelis tiesos.

¹⁶³ *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. III: *XVII amžius*. sud. VĖLIUS, N. Vilnius, 2003, p. 501.

¹⁶⁴ KOJELAVICIUS-VIJUKAS, W. *Herbarz rycerstwa...*, s. 62

¹⁶⁵ Kossakowski, *Monografie...*, s.40

¹⁶⁶ BONIECKI, A. *Herbarz Polski*, 1, s.43

¹⁶⁷ KIRKIENĖ, G. *LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai...*, p. 68.

4. JONAS KAROLIS CHODKEVIČIUS – PASKUTINIS MYŠO-ŠKLOVO ATŠAKOS ATSTOVAS

4.1. Ankstyvojo lavinimosi laikotarpis

Iš istoriografijos žinoma, kad Jonas Jeronimaitis Chodkevičius turėjo tris sūnus: Joną Karolį, Aleksandrą ir Jarošą. Anot G. Kirkienės, pastarasis mirė labai jaunas Liachovičiuose 1575 m., todėl, pratęsti Myšo-Šklovo liniją turėjo pratęsti du likę sūnūs.¹⁶⁸ Vienas žymiausių XVII a. pradžios Lietuvos didikų ir karvedžių Jonas Karolis Chodkevičius (1560-1621) mokslo pradmenis įgijo tėvo Jono Jeronimaičio dvaruose, o vėliau studijavo ne tik universitetuose ATR teritorijoje, bet ir už jos ribų. Kaip nurodo L. Šedvydis, iš pradžių Jonas Karolis kartu su savo broliu buvo lavinami Vilniaus akademijoje ir pažymi, kad tai reikėtų vertinti kaip lavinimą jėzuitų sistemoje. Besimokant akademijoje, jam teko garbė mokyklos vardu pasveikinti didįjį kunigaikštį Steponą Batorą, kuriam sukūrė sveikinimą lotynų kalba. Didysis kunigaikštis pastebėjo studento gabumus ir išpranašavo: „Tikrai šis jaunuolis bus didelis karys!“¹⁶⁹ Nepasitenkinimą jėzuitų diegiamomis nuostatomis po Jono Jeronimaičio mirties parodė berniukų motina Kristina Zborovska. Ji atsiėmė sūnus iš akademijos, tačiau Jono Chodkevičiaus testamentu vykdytojas Žemaitijos vyskupas Merkelis Giedraitis šį veiksma apskundė valdovui. Tuo būdu, Jonas Karolis toliau galėjo tęsti mokslus Vilniaus akademijoje. Kaip nurodo L. Šedvydis į peregrinacijos kelionę Jonas Karolis išsiruošė 1586 m. pavasarį. Per visą šį lavinimosi laikotarpį jis pabuvojo daugybėje Vakarų Europos universitetų. Keliaudamas po Europą, jis įgijo teorinių ir praktinių karinės vadybos žinių. Žinoma, kad 1589 m. rugsėjį jis buvo Ingolštate, 1589 m. lapkričio 11 d. – Augsburgė, ir, veikiausiai, 1590 metais – Venecijoje, o 1590 m. sausio 6 dieną – Paduje.¹⁷⁰ Taigi įgijęs didžiulės patirties ir žinių keliaudamas po Vakarų Europą, Jonas Karolis buvo pasiruošęs žengti žingsnį į priekį ir grįžęs stoti į valstybės tarnybą. Kita vertus, visą jo gyvenimo laikotarpį buvo jaučiama šio ankstyvojo lavinimosi laikotarpio įtaka, kuri labiausiai buvo juntama iš kataliko tėvo lemtų nuostatų bei katalikiškos jėzuitų aplinkos Vilniaus akademijoje.

¹⁶⁸ KIRKIENĖ, G. LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai..., p. 148.

¹⁶⁹ Kretingos pranciškonų bažnyčiai 400. Istorija, kultūros paveldas, žymūs asmenys. Sud. J. KANARSKAS. Kretinga-Vilnius, 2017, p. 11.

¹⁷⁰ ŠEDVYDIS, L. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdančiojo elito rengimas viešajam gyvenimui XVI-XVII a. viduryje. Daktaro disertacija. Kaunas, 2016, p. 116-117.

4.2. Pagrindiniai gyvenimo pasiekimai ir karjera

Grižęs iš studijų Vakarų Europoje, Jonas Karolis tapo didžiojo kunigaikščio Zigmanto Vazos dvariškiu, pasišventė nuolatinei karo tarnybai, 1599 m. buvo išrinktas Žemaitijos seniūnu. Paskirtas lauko etmonu, nuo 1600 m. vadovavo Lietuvos kariuomenei kovose su Švedija dėl Livonijos žemių, 1601 m. kartu su didžiuoju etmonu Kristupu Mikalajumi Radvila Perkūnu pasižymėjo mūšyje ties Kuoknese.¹⁷¹

1605 m. rugsėjo 27 d. įvykęs Salaspilio mūšis tapo neįtikėtinais reikšmingu įvykiu pietrytinėje Baltijos jūros regiono dalyje XVII a. pradžioje. Pakeitęs požiūrį ne tik į karo taktiką, bet ir plačiai nuskambėjęs visoje Europoje. Būtent šis mūšis išgarsino Jono Karolio Chodkevičiaus karinius sugebėjimus. Prie Salaspilio buvo sutriuškinta Švedijos karaliaus Karolio IX kariuomenė. Vis dėlto, šis mūšis nėra vien tik atskiras įvykis, neturintis ryšių su ankstesniais procesais vykusiais regione. Šių kautynių prielaidas galime atsekti iš daug ankstesnių įvykių konteksto. Salaspilio mūšis yra tamptai susijęs ne tik su ATR ir Švedijos karo kontekstu, Švedijos ir ATR dinastiniu konfliktu, bet ir su Livonijos karu.

Būdamas Žemaitijos seniūnu, Jonas Karolis daug gero nuveikė Žemaitijos miestelių naudai. 1614 m. jis Johanesburge (dab. Skuode) įkūrė mokyklą, o Kražiuose – jėzuitų kolegiją, kuri, jo manymu, turėjo tapti Žemaičių seniūnijos švietimo ir kultūros židiniu. Taip pat šalia kolegijos grafo fundacija 1621 m. buvo pradėta statyti jėzuitų bažnyčia.

Savo gyvenimą Jonas Karolis Chodkevičius baigė garbingai tarnaudamas bei gindamas Abiejų Tautų Respublikos teritoriją nuo turkų ir Krymo totorių ordų įsiveržimo prie Chotyno tvirtovės (dab. Ukraina). Pagal testamentą, nors ir išreiškęs savo paskutinę valią būti palaidotas Kretingos bažnyčioje įrengtoje šeimos kapavietėje, kurioje jau buvo palaidoti jo sūnūs bei pirmoji žmona Sofija Mialeckaitė-Chodkevičienė, tačiau šio testamentą sąlygos nebuvo įvykdytos, tam pasipriešinus antrajai žmonai Onai Aloizei Ostrogiškei. Taigi, Myšo-Šklovo linija užgeso XVII a. trečiojo dešimtmečio pabaigoje. Taip ilgai kurtus ir puoselėtus ryšius su Žemaitijos regiono visuomene nutraukė šios giminės atšakos vyriškos linijos palikuonių išnykimas. Galiausiai, mirus Jonui Karoliui, ir jo valdas paveldėjęs vienintelei likusiai dukrai Onai Scholastikai, visą šios atšakos sukaupią žemėvaldą perėmė pastarosios vyras, Lietuvos didysis maršalka Jonas Stanislovas Sapiega.

¹⁷¹ KANARSKAS, J. Kretingos istorijos bruožai, Kaunas, 2018, p. 35.

4.3. Giminės Myšo-Šklovo atšakos centro kūrimas Žemaitijoje

Bėgant laikui Chodkevičių giminės Myšo-Šklovo atšakos atstovai Žemaitijoje sukaupė nemažai valdų. Jų valdomis centrinėje Žemaitijoje tapo Šaukėnai, Lyduvėnai, Viduklė, o vakarinėje jos dalyje – Kretinga, Skuodas, Gintališkė, Grūstė bei Gondinga. Tuo šios giminės atstovų žemėvalda, kaip žinome, neapsiribojo. Be Myšo, šios šakos Chodkevičiai dar įsitvirtino Liachovičiuose ir Bitenyje. Valdos buvo gerokai praplėstos Bychovo kryptimi – Šklovas, Kopysis, Bobras, Hluskas ir Dorohi. Taip pat, vakarinėje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dalyje, be Lebedos dvaro, jie pastatė koją ir šalia senojo giminės lizdo – įsigijęs Hniezną šalia Valkavisko ir Sviločės.¹⁷² Iš visų šių valdų labiausiai, kaip Chodkevičių giminės Myšo-Šklovo atstovų rezidencija, Jono Karolio gyvenamuoju laikotarpiu išsiskiria Kretingos valda. Vis dėlto, svarbu pažymėti, jog iki tol, Kretingos vardu buvo vadinamas dešiniajame Akmenos upės krante buvęs kaimas. Nors nėra tikslių duomenų, kada Kretingos dvaras atiteko Chodkevičiams, vis dėlto atrodo, kad šias valdas jau buvo įsigijęs Jeronimas Chodkevičius, nes vėliau jo sūnus Jonas, užstatydamas šį dvarą, pažymėjo, kad jį „seniai ir dabar turi“. Žinoma tik tiek, kad Kretinga Chodkevičiams priklausė dar iki 1567 metų kariuomenės surašymo.¹⁷³ Kita vertus, padėtį komplikuoja randamas faktas, jog 1567 m. Žygimantas Augustas įkeitė Kretingos valdą Dinaburgo (Livonija) seniūnui Reinholdui Krakovskiui.¹⁷⁴ Tačiau, jau 1572 m. Jonas Jeronimaitis Chodkevičius pasirašė skolos raštą, kuriuo jis pripažįsta, kad skolinosi iš Sandomiro vaivados Petro Zboroskio 6000 lenkiškų auksinų ir užstatė Kretingos dvarą ir jam priklausančius kaimus, vadinamus: Dobšaičiai, Kurmaičiai, Prišmončiai, Ankštakiai, Gienštaičiai, Rubuliai, Diršaičiai, Žadakaičiai, Ostcikai, Kunečiai, Klicibai, Lubanstai.¹⁷⁵

Pagal 1592 m. gegužės 18 d. Jono Jeronimaičio testamentą buvo sudarytas dvarų padalijimo aktas tarp jo sūnų Jono Karolio ir Aleksandro. Jonui Karoliui atiteko Kretingos dvaras su valsčiumi ir palivarkais Žemaitijos seniūnijoje.¹⁷⁶ Nors Jono Karolio senelis Jeronimas Chodkevičius kaip savo pagrindinę rezidenciją Žemaitijoje pasirinko Šaukėnų valdą, kurią gavo valdyti vedęs Oną Šemetaitę, Jonas Karolis planus kurti Chodkevičių giminės centrą perkėlė į kitą vietą Žemaitijoje ir vėliau šį miestą pavadino, pagal savo vardą, Karolštatu. Būtent jo dėka,

¹⁷² KIRKIENĖ, G. LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai..., p. 157.

¹⁷³ Ibid., p. 155-156.

¹⁷⁴ MIŠKINIS, A. Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai. In: Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės. T.3., Vilnius, 2004, p. 294.

¹⁷⁵ KIRKIENĖ, G. LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai..., p. 162.

¹⁷⁶ Ibid., p. 155.

nuo XVII a. Kretinga garsėja kaip katalikybės tvirtovė, kurioje šiandien veikia net 5 vienuolynai. Kas galėjo lemti tokį Jono Karolio ir jo šeimos sprendimą? Visų pirma tai imponavo iš miesto gaunamas ekonominis potencialas. Ypatingai tai turėjo būti aktualu, kadangi galėjo imti pavyzdį iš to, kaip kurdamas naujus miestus savo giminės pajamas didino ir jo tėvas Jonas Jeronimaitis Chodkevičius. Taip pat su bandymu pritraukti į šią vietovę ekonominį gyvenimą, galime sieti ir jo sprendimą šį miestą pavadinti Karolštatu. 1609 m. Magdeburgo teisės suteikimo Kretingai privilegijoje rašoma, kad šalia dvaro, bažnyčios ir vienuolyno statomam miestui jo įkūrėjas Jonas Karolis Chodkevičius suteikia savo vardą ir pavadina Karolštatu, t.y. Karolio miestu. Vokiškas vietovardis buvo pasirinktas viliantis, kad Prūsijos kunigaikštystės pasienyje pastatytame mieste noriai kursis vokiečių amatininkai ir pirkliai.¹⁷⁷ Tokį sprendimą galėjo lemti patogi geografinė miestelio padėtis, kadangi jis buvo išsidėstęs šalia vieno svarbiausių užsienio prekybos kelių.

Kita vertus, iš Lietuvos pranciškonų leidinio skirto Kretingos Pranciškonų vienuolynui aiškėja dar viena galima priežastis: „Jonas Karolis Katkevičius, kuris ypatingai buvo palankus pranciškonams su žmona Zofija pasiryžo sustiprinti katalikų tikėjimą Žemaičių krašte, kad tokiu būdu atitrauktų žmones nuo pagonybės ir apsaugotų nuo protestantizmo įtakos“.¹⁷⁸ Beje, kaip pastebi ir vyskupas Motiejus Valančius, „kur sąžandien ira Palanga, Darbienaj, Laukzemis, Kretinga, Salantaj, Kartena tuokartu niekokios dar nebuwa bazniczes kataliku“.¹⁷⁹ Kaip žinoma, pirmiausia Jonas Karolis uždraudė Kretingos valsčiaus gyventojams bendrauti su protestantų kunigais. Be to, įsigalėjus kontrreformacijai, susidarė palankios sąlygos iš tėvo paveldėtoje Kretingoje įkurti katalikų bažnyčią. 1602 m. Kretingos kaimo kapinėse, veikusiose Akmenos upės dešiniajame krante, pastatė pirmąją medinę bažnyčią, o ją prižiūrėti ir valsčiaus gyventojų dvasiniu gyvenimu rūpintis pavedė į Kretingą pakviestiems vienuoliams bernardinams (pranciškonams observantams).¹⁸⁰ Nuo 1605 m. Jonas Karolis ėmėsi naujo projekto ir nusprendė į jo miestą atvykusiems vienuoliams pastatyti bažnyčią bei vienuolyną, kuris buvo baigtas 1617 m.

¹⁷⁷ KANARSKAS, J. Kretingos istorijos bruožai, Kaunas, 2018, p. 27.

¹⁷⁸ Kretingos Pranciškonų vienuolynas, Lietuvos pranciškonų leidinys, 1989, p.4.

¹⁷⁹ Kretingos pranciškonų bažnyčia 400. Istorija, kultūros paveldas, žymūs asmenys. Sud. J. KANARSKAS. Kretinga-Vilnius, 2017, p. 17.

¹⁸⁰ 1621 m. Chotyno mūšis – mūšis dėl Vidurio Europos, Sud. SAS.P, KIRKIENĖ, G., A. BUMBLAUSKAS, Vilnius, 2011, p. 151.

IŠVADOS

1. Chodkevičių giminės Myšo-Šklovo atšakos įsitvirtinimą bei sąsajų su regiono visuomene plėtrą iš pradžių lėmė ryšių su valdovo aplinka įtaka bei svarbiausių valstybės valdyme asmenų vykdoma politika Žemaitijos seniūnijos regiono atžvilgiu. Aleksandras Chodkevičius, patyręs savo karjeroje tam tikrą sąstingį, ėmėsi ieškoti išeities, kaip galėtų į savo asmeninę karjerą įnešti pagyvėjimo. Tokią išeitį siūlė aplink karalienę Boną Sforcą susibūrusi jos šalininkų grupuotė, į kurią netruko įsijungti ir Aleksandras Chodkevičius. Būdamas šio bendravimo rato dalimi, jis visais būdais turėjo palaikyti Bonos vedamą politiką bandant susilpninti Kęsgailų šeimos įtaką Žemaitijoje. Šie ryšiai su karaliene Bona ir jos šalininkais ne tik padėjo žengti pirmąjį žingsnį Chodkevičių giminei į šį regioną, bet lėmė ir daug platesnius ryšius, neapsiribojusius regiono visuomene ir išėjusius plačiau už valstybės ribų.

Žemaitijos didikų, ypač Chodkevičių giminės atstovų sąsajos su protestantiška kaimyne ir jos valdovu Albrechtu Hohencolernu skatino Žemaitijos visuomenę patirti naujų idėjų svorį ir pajauti vis labiau augančią protestantizmo įtaką jos diduomenei. Iš Prūsijos sklindančios idėjos itin skatino protestantizmo sklaidą tarp Žemaitijos didikų šeimų, neretai išeidamos ir į platesnę erdvę. Aleksandro ryšius su Albrechtu galėjo nulemti daugybė faktorių. Viena vertus, asmeninės Aleksandro kaip patyrusio diplomato savybės, naujų galimybių paieška, kita vertus tos pačios karalienės Bonos Sforcos, ar jos įtakoje buvusių aukštų valstybės pareigūnų rekomendacijos ir poveikiai naujų ryšių užmezgimui. Taip pat neatmestina galimybė, jog ryšius su Albrechtu galėjo paskatinti Aleksandro siekis ateityje išsiųsti savo sūnų Jeronimą lavintis į užsienio dvarus. Lygiai toks pat pavyzdys būtų ir neformalaus stiliaus Jeronimo laišku Albrechtui pobūdis, atsiradęs sūnui Jonui artėjant prie studijoms tinkamo amžiaus. Iš Jeronimo karjeros augimo spartos matome, kad sėkmingai karjeros pradžia, bei Žemaitijos seniūno posto gavimui, nemenkos įtakos galėjo turėti lavinimasis kitų šalių valdovų dvaruose, nepaisant to, kad tuo laikotarpiu tai dar nebuvo labai priimtina tarp kitų LDK didikų šeimų.

2. Iš tyrimo aiškėja, jog ne Jeronimas, kaip iki šiol teigta, bet jo tėvas Aleksandras Chodkevičius buvo sąsajų su Žemaitija ir jos visuomene užmezgimo iniciatorius. Jis gavo laikyti Vilkijos valsčių Žemaitijoje dėl dviejų priežasčių. Pirma, šis valsčius jam atiteko kaip valdovo padėka, padedant valstybės išdui sunkiu metu. Kita vertus, jau matomas ir karalienės Bonos veiksnys, kuriant planus rasti atsvarą pernelyg Žemaitijos seniūnijoje įsigalėjusiems Kęsgailoms,

bei siekis matyti aukščiausiose regiono pareigybėse sau ir savo politikai ištikimus asmenis. Taip pat svarbu pažymėti, jog Aleksandras siekė kurti geresnes galimybes ne tik sau pačiam, bet ir savo giminei bei paveldėtojams. Būtent todėl, matome jo iniciatyva pradedančius atsirasti pirmuosius ryšius su Žemaitijos visuomenės atstovais, bei vėliau pamažu mezgamus draugiškus santykius su Prūsijos kunigaikščiu. Tai, kad Aleksandras orientavosi į savo paveldėtojų ateities galimybes Žemaitijos regione, rodo ir jo inicijuotas sūnaus Jeronimo Chodkevičiaus susigiminiavimas su Žemaitijos diduomenės atstovais Šemetomis. Ši santuoka pakankamai padidino Jeronimo Chodkevičiaus žemėvaldą regione, kadangi Ona Šemetaitė buvo vienintelė giminės turto paveldėtoja, o tai savaime leido turėti vis daugiau įtakos ir jo visuomenei. Taip pat Aleksandro Chodkevičiaus iniciatyva, siekiant įgyti didesnes pretenzijas į Kęsgailų giminės iki tol šimtmetį turėtą Žemaitijos seniūno postą, buvo susigiminiuota ir su pastarosios giminės atstovu. Žemėvaldos plėtra per giminystės ryšius regione leido užsitikrinti vis didesnes galimybes savo rankose laikyti svarbiausią Žemaitijos seniūno dignitoriją.

Kitas šios giminės atšakos atstovas Jonas Jeronimaitis, kurdamas miestelius ne tik didino savo šeimos turtą iš jų gaunamomis pajamomis, tačiau kartu stiprino ir vietos bendruomenes suteikdamas galimybę vykdyti įvairią ekonominę veiklą ir taip gyvinti prekybą. Be to, labai svarbų darbą Jonas nuveikė imdamasis vis aktyviau propaguoti giminės kildinimą iš Žemaitijos, taip bandydamas sutvirtinti šeimos sąsajas su šiuo regionu. Be abejonės, didžiulį indėlį į sąsają su Žemaitija stiprinimą įdėjo ir paskutinis giminės atstovas Jonas Karolis Chodkevičius. Jis kaip ir tėvas savotiškai tęsė miestų kūrimo idėją. Tačiau galiausiai pasirinkęs strategiškai ir geografiškai patogią vietą Žemaitijos regione, nusprendė skirti jai visą savo dėmesį ir įkurti savo giminės atšakos rezidenciją. Iš visų keturių šios giminės atstovų sąsajų su Žemaitija atvejų matome, kad Chodkevičių giminės atstovų mintys buvo konkrečiai orientuotos į šeimos ateities perspektyvas.

3. Chodkevičių giminės Myšo-Šklovo atšaka pradėjo formuotis gerokai anksčiau nei Jeronimas Chodkevičius gavo šį, pagal savo turimas valdas pavadintą, grafo titulą. Tam reikšmės turėjo konfesiniai skirtumai, atsiradę giminės viduje. Viena vertus, tai galėjo įtakoti to meto valdovų konfesinės nuostatos. Kita vertus, neatmestina ir mintis, jog tai galėjo būti paties Jeronimo laisvas apsisprendimas išpažinti tikėjimą, kuris jam rodėsi artimesnis.

Remdamasis Prūsijos kunigaikščio Albrechto Hohencolerno užtarimu, savo studijų metais Jeronimas Chodkevičius gavo galimybę keliauti daug toliau už LDK ribų ir apsilankyti Šv.

Romos imperijos valdovo bei kitų kunigaikščių dvarų aplinkoje. Tai rodo jį buvus vienu pirmųjų LDK didikų ėmusių praktikuoti peregrinacinio pobūdžio keliones. Tokie ankstyvi ryšiai su Šv. Romos imperijos dvarų aplinka galėjo palengvinti ir Myšo-Šklovo grafo titulo gavimo aplinkybes. Kita vertus šiame procese svarbų vaidmenį suvaidino Jeronimo santykiai su valdovu Žygimantu Augustu. Iš tyrimo aiškėja, kad jausdamas savo šalininkų Radvilų spaudimą bei šią tokį nepasitikėjimą Chodkevičiais, valdovas nebuvo linkęs nuolaidžiauti Jeronimui, kaip tai darė jo motina. Vis dėlto, pastarajam pasistengus atstatyti pašlijusius santykius ir iš valdovo gavus leidimą diplomatiniais tikslais apsilankyti Karolio V dvare, Jeronimas sau ir savo paveldėtojams gavo Myšo-Šklovo grafų titulą.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Publikuoti šaltiniai:

1. *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. II: *XVI amžius*. sud. VĖLIUS, N. Vilnius, 1996, p.499-570.
2. *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 34. Romae, 1975.
3. *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 35. Romae, 1975.
4. *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 38. Romae, 1976.
5. *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 40. Romae, 1976.
6. *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 52. Romae, 1981.
7. *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 53. Romae, 1981.
8. *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 54. Romae, 1982.
9. *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 63. Romae, 1986.
10. *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 66. Romae, 1987.
11. *Elementa ad Fontium Editiones, Res Polonicae ex Archivo Regimontano*. Ed. by C. LANCKORONSKA. T. 69. Romae, 1988.
12. *Lietuvos metraštis: Bychovo kronika*, Vilnius, 1971.
13. *Lietuvos Metrika (1522-1530)*, 4-oji teismų bylų knyga, nr. 448. Paregė S. LAZUTKA. Vilnius, 1997.
14. *Lietuvos metrika (1427-1506)*, Užrašymų knyga 5. Parengė E. BANIONIS. Vilnius, 1993.
15. *Lietuvos metrika (1496-1506)*, Užrašymų knyga 6. Parengė A. BALIULIS. Vilnius, 2007.

16. *Lietuvos metrika* (1387-1546), Užrašymų knyga 25. Parengė D. ANTANAVIČIUS, A. BALIULIS. Vilnius, 1998.
17. STRYJKOWSKI, M. *Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wwszystkiej Rusi*. Warszawa, 1846.
18. STRYJKOWSKI, M. *O początkach, wywodach, dzielnościach, sprawach rycerskich i domowych sławnego narodu litewskiego, zemojdzkiego i ruskiego*. Oprac. J. RADZISZEWSKA. Warszawa, 1978.

Literatūra:

1. 1621 m. Chotyno mūšis – mūšis dėl Vidurio Europos, Sud. SAS.P, KIRKIENĖ, G., A. BUMBLAUSKAS, Vilnius, 2011.
2. 2017-ieji paskelbti Reformacijos metais [interaktyvus], [žiūrėta 2019 04 15]: <https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_t=163896>.
3. 2019-ieji paskelbti Žemaitijos metais [interaktyvus], [žiūrėta 2019 04 15]. Prieitis per internetą: <https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=25318&p_k=1&p_t=251343>.
4. ASADAUSKIENĖ, N. *Didikų Kiškų giminė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XV-XVII a. (geneologinis tyrimas)*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2000.
5. BARYCZOWA, M. Augustyn Rotundus Mielecki, wojt Wilenski, pierwszy historyk i apologeta Litwy, Ateneum Wilenskie, r. 11, Wilno, 1936.
6. BOGUCKA, M. *Bona Sforca*. Warszawa, 1989.
7. BONIECKI, A. *Herbarz polski*. T. 1. Warszawa, 1900.
8. BONIECKI, A. *Poczet rodow Wielkiego Księstwa Litewskiego w XV-XVI wieku*. Warszawa, 1888.
9. CYNARSKI, S. *Zygmunt August*. Wrocław, 1988.
10. DUNDULIS, B. *Lietuvos kova dėl valstybinio savarankiškumo XV amžiuje*. Vilnius, 1993.
11. DUNDULIS, B. *Lietuvos užsienio politika XVI a.* Vilnius, 1971.
12. ERLER, G. *Die Matrikel der Albertus-Universität zu Königsberg*.
13. ERLER, G. *Die Matrikel der Universität Leipzig 1409-1559*, Leipzig, 1896.
14. GADON, M. *Opisanie powiatu Telszewskiego w gubernii Kowienskiej w dawnem Xięstwie Zmujdzkiem polozonego*. Wilno, 1846.

15. GUDAVIČIUS, E. Lietuvos istorija, Nuo seniausių laikų iki 1569 metų. T. 1, Vilnius, 1999.
16. GUDAVIČIUS, E. Lietuvos europėjimo keliais: istorinės studijos, Sud. A. BUMBLAUSKAS. Vilnius, 2002.
17. JASNOWSKI, J. Mikołaj Czarny Radziwiłł (1515-1565), Warszawa, 1939.
18. JOMANTAITĖ, Diana. Į Kretingą sugrįžo Jonas Karolis Chodkevičius. *Pajūrio naujienos*, 2009, birželio 12, p. 1, 3.
19. KANARSKAS, J. *Jubiliejinės sukaktys: Kretingos krikštas ir pirmoji bažnyčia* [interaktyvus], [žiūrėta 2019 05 20]. Prietis per internetą: <http://www.kretingosmuziejus.lt/naujienos/jubiliejines-sukaktys-kretingos-krikstas-ir-pirmoji-baznycia>.
20. KANARSKAS, J. Kretingos istorijos bruožai, Kaunas, 2018.
21. KEMPA, T. Rywalizacja Radziwiłłow i Chodkiewiczów o pierwsze miejsce w elicie politycznej Wielkiego Księstwa Litewskiego w latach 60. I 70. XVI wieku, *History, Culture and Language of Lithuania*, Poznan, 2000.
22. KIRKIENĖ, G. *LDK politikos elito galingieji Chodkevičiai: XV-XVI a.* Vilnius, 2008.
23. KOJALOWICZ-WIJUK, W. *Herbarz rycerstwa W. X. Litewskiego tak zwany Compedium czyli o klejnotach albo herbach.* Krakow, 2002.
24. KOLANKOWSKI, L. Zygmunt August wielki książę Litwy do roku 1548, Lwow, 1913.
25. KOSSAKOWSKI, S. *Monografie historyczno – genealogiczne niektórych rodzin polskich.* T.1. Warszawa, 1876.
26. Kretingos pranciškonų bažnyčiai 400. Istorija, kultūros paveldas, žymūs asmenys. Sud. J. KANARSKAS. Kretinga-Vilnius, 2017.
27. Kretingos pranciškonų vienuolynas, Lietuvos pranciškonų leidinys, 1989.
28. *Lietuviškoji enciklopedija.* Red. V. BIRŽIČKA, T. 5: Caxias-Darbininkų viltis. Kaunas, 1937.
29. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija, 2, Vilnius, 1977; Tarybų Lietuvos enciklopedija, 1, Vilnius, 1985.
30. „Lenko pasikalbėjimas su Lietuviu“, In Šešioliktojo amžiaus raštija, Vilnius, 2000.

31. LUKŠAITĖ, I. *Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje (XVI a. trečias deš.-XVII a. I deš.)*. Vilnius, 1999.
32. LULEWICZ, H. Gniwow o unię ciąg dalszy. Stosunki polsko-litewskie w latach 1569-1588, Warszawa, 2002.
33. Mažosios Lietuvos enciklopedija, T. IV, Vilnius, 2009.
34. MIŠKINIS, A. Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai. In: Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės. T.3., Vilnius, 2004.
35. OPPENGEIMER, P. Machiavelli. Gyvenimas ideologijos šešėlyje, Vilnius, 2018.
36. Paminklas J. Chodkevičiui [interaktyvus], [žiūrėta 2019 04 15]. Prieitis per internetą: <<http://www.skouds.lt/lt/lankytinos-vietos/item/14-paminklas-j-chodkeviciui>>.
37. PATIEJŪNIENĖ, E. Trys Motiejaus Strijkovskio kronikos vertimo ištraukos, In Senoji Lietuvos literatūra, 33 knyga, 2012.
38. PETRAUSKAS, R. *Galia ir tradicija. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės giminių istorijos*, Vilnius, 2016.
39. PETRAUSKAS, R. *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a.: Sudėtis-Struktūra-Valdžia*. Vilnius, 2003.
40. PIETKIEWICZ, K. *Kieżgajlowie i ich latyfundium do połowy XVI wieku*. Poznan, 1982.
41. POCIECHA, W. *Krolowa Bona (1494-1557): czasy i ludzie Odrodzenia*, T.3. Poznan, 1958.
42. PODHORODECKI, L. Dzieje rodu Chodkiewiczow, Warszawa, 1997.; MAROSZEK, J. Pogranicze Litwy i Korony w planach krola Zygmunta Augusta, Białystok, 2000.
43. POCIŪTĖ, D. Nematomos tikrovės šviesa. Reformacijos Lietuvoje asmenybės ir idėjos. Vilnius, 2017.
44. *Prosopography* [interaktyvus], [žiūrėta 2019 04 20]. Prieitis per internetą: <<http://www.thefreedictionary.com/prosopography>>.
45. *Prosopography approaches and applications: A handbook, Prosopographica et Genealogica*, vol. 13, ed. KEATS-ROHAN, K. S. B., Oxford, 2007 [interaktyvus], [žiūrėta 2019 04 20]. Prieitis per internetą: <https://books.google.lt/books/about/Prosopography_Approaches_and_Application.html?id=98L4FS-1i1YC&redir_esc=y>.
46. PRZEZDZIECKI, A. *Jagiellonki polskie w XVI wieku*. T.1. Krakow, 1868.

47. *Polski Słownik Biograficzny*, t. 3, Kraków, 1937.
48. RAGAUSKAS, A., RAGAUSKIENĖ, R. *Barboros Radvilaitės laišakai Žygimantui Augustui ir kitiems*. Vilnius, 2001.
49. RAGAUSKAS, A. *Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a. II p. (1662-1702 m.)*. Vilnius, 2002.
50. RAGAUSKIENĖ, R. *Barbora Radvilaitė*, Vilnius, 1999.
51. RAGAUSKIENĖ, R. Kęsgailos. In *Lietuvos didikai*. Red. J. JAŠINSKIENĖ. Kaunas, 2011.
52. RAGAUSKIENĖ, R. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris Mikalojus Radvila Rudasis (apie 1515-1584), Vilnius, 2002.
53. RUŠKYS, P. Kretinga ir jos vienuolynas. Šv. Pranciškaus varpelis, 1923, nr.2.
54. SAVIŠČEVAS, E. Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409-1566 metais. Vilnius, 2010.
55. SUBOTKEVIČIENĖ, R. „Nuo piligriminių kelionių prie kavaliierių turų“ aristokratiškų kelionių ištakos ir jų vertinimai istoriografijoje. In *Krikščioniškosios tradicijos raiška viduramžių – naujausiųjų laikų kasdienybės kultūroje: europietiški ir lietuviški puslapiai* (Acta Historica Universitatis Klaipedensis, t.XXVII). Sud. V. VAIVADA, Klaipėda, 2013, p. 140-148.
56. Susigrąžinant praeitį. Lietuvos Metrikos istorija ir tyrimai. Sud. A. DUBONIS. Vilnius, 2016.
57. ŠEDVYDIS, L. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdančiojo elito rengimas viešajam gyvenimui XVI-XVII a. viduryje. Daktaro disertacija. Kaunas, 2016.
58. TYLA, Antanas. *Lietuva ir Livonija XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje*. Vilnius, 1986.
59. VAIVADA, V. Bažnyčių tinklas Žemaitijoje (Descriptio diocesis Samogitensis“ duomenimis), In *Protestantizmas Lietuvoje: istorija ir dabartis*, Vilnius, 1994.
60. VAIVADA, V. Dėl M. Vnučkos giminystės ryšių. In *Žemaičių praeitis*. T. 2. Vilnius, 1993.
61. VERBOVEN, K., CARLIER, M., DUMOLYN, J. *A short manual to the art of prosopography* [interaktyvus], [žiūrėta 2019 04 20]. Prieitis per internetą: <https://biblio.ugent.be/publication/376535/file/6797054.pdf>.
62. VERDE, A. *Lo studio fiorentino, 1473-1503: Ricerche e Documenti*. 5 vols. Firenze e Pistoia: 1973-1994, p. 535-537.

63. VISKANTAITĖ-SAVIŠČEVIENĖ, S. Šemetų genealogija XV-XVI amžiuje. In *Lietuvos istorijos studijos*. Sud. B. V. PŠIBILSKIS, T. 14. Vilnius, 2004.
64. WIJUK-KOJAŁOWICZ A. Herbarz rycerstwa W. X. Litewskiego tak zwany Compedium czyli o klejnotach albo herbach, Krakow, 1897.
65. Wojciechowski, Z. Zygmunt Stary (1506-1548), Warszawa, 1979.
66. WOTSCHKE, T. Abraham Culvensis: Urkundenbuch zur Reformationsgeschichte Litauens, *Altpreussische Monatschrift*, 42, 1905.
67. WOLFF, J. Kniaziowie litewsko-ruscy, Warszawa, 1895.
68. WOLFF, J. *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386-1795*. Krakow, 1885.
69. Любавский К., *Областное деление и местное управление Литовско-русского государства ко времени издания первого Литовского статута*. Москва, 1892.

Summary

The Mysz and Szklów Branch of the Chodkiewicz Family in Samogitia: Transformations of Interaction with Local Communities

The aim of this research was to investigate circumstances of The Mysz and Szklów Branch of the Chodkiewicz Family formation. For this aim to reach was invoke three tasks: 1) to check out, what reasons determined the Mysz and Szklów branch of the Chodkiewicz family members consolidation in region of Samogitia; 2) to analyse what was input to interaction with Samogitia of this family members; 3) to investigate circumstances of formation the Mysz and Szklów Branch of the Chodkiewicz family.

Chodkiewicz family came to Samogitia area together with Aleksander Chodkiewicz and his circle of communication. Influence of being a part of queen's Bona's political group gave him chance to get first land in this region. Making policy of region, Bona Sforca many ways tried to remove dominance of Kieżgajłowie family and used her supporters for occupying land's keeper's positions for her aims. By this way, Aleksander got chance to begin making relationships with local society and made opportunity for his family to begin formation of land management in Samogitia. Aleksander was first person in his family, who decided to begin integration into this region by making relationships with famous families of local communities. His son Hieronim marriage with local family of Szemet, and making relationships with other families, extended Chodkiewicz family lands over all region of Samogitia.

By the way, Aleksander Chodkiewicz made opportunities of future career for his son, making contacts with grand duke of Prussia, Albrecht Hohenzollern. Communication and early learning in Albercht's manor affected few of Chodkiewicz family members attitude to belief. According this, influence of Protestantism spread out and touched most noble families in Samogitia region.

Hieronim Chodkiewicz was originator of Mysz and Szklów branch of the Chodkiewicz family. In the year of 1555, from emperor's Charles V hands he got Mysz and Szklów earl title for his family. There were some reasons of getting this title. At first, it was highlighting differences between Aleksander's and his son's attitude to belief, that separated Hieronim family from his brothers. By the way huge influence for this came from king's, like Cotholic, and his manson's officers view to other beliefs. Moreover, relations with Albrecht Hohenzollern

over studies period got him chance travel over Holy Roman Empire's manors and so prepare for his career and state service in Grand Duchy of Lithuania. So early relations with emperor, could be reason to get earl title in future. Don't need forget and king's Sigismund Augustus influence for Hieronim career and getting to Charles V manor in the year of 1555.